

AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU VE MİLLİ EGEMENLİĞİN DEVRİ

Gürsel ÖZKAN*

“Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir. Olaylar ve tarihi tecrübelerimiz, milleti koyun sürüsü gibi gören idare tarzlarının ülkemizde uygulanamayacağını göstermiştir.”

ATATÜRK**

I. GİRİŞ

Türk Bağımsızlık Savaşı, milli egemenlik ilkesinden güç alınarak, her konuda hesap soran, kıyasıya eleştiren, milletin haklarına titizlikle sahip çıkan bir Meclis’le kazanılmıştır¹. Bu anlamda milli egemenlik, herhangi bir üstün güçten veya üstün güç alaşağı edilerek elde edilmemiş, savaş meydanlarında ve mücadele alanlarında, kan dökülerek elde edilmiştir.

Türk Bağımsızlık Savaşı ile milli egemenlik eş anlamlı olarak kabul edilmiş, Türkiye Cumhuriyetinin ruhu ve varlığı da aynı şekilde Türk milletinin milli egemenlik hakkı ile eş anlamda değerlendirilmiştir². Avrupa Birliği’ne tam üye olarak girebilmenin koşullarını oluşturmak adına bile olsa Türkiye Cumhuriyeti-

---

* Dr., Ankara İdare Mahkemesi Üyesi

** ARSAN Nimet-BORAK Sadi- KOCATÜRK Utkan, Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, Cilt:II, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1959, s.58

¹ FEYZİOĞLU Turhan, Atatürk ve Milliyetçilik, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk ve Atatürkçülük Dizisi:1, İkinci Baskı, Ankara 1987, s.88

² AYDÜZ Salim, ‘TBMM ve Egemenlik Anlayışı’, Atatürkçü Düşünce Dergisi, Yıl:1, Kasım 2000, s.10

nin kuruluş felsefesi olan milli egemenliğin paylaşılmaması veya devredilmesi sanıldığı kadar kolay kabullenilmesi mümkün bir davranış olmayacaktır.

Ülkemizin önündeki en önemli gündem, egemenliğin millete ait olmasına ilişkin Anayasanın 6. maddesinde düzenlenen ‘egemenlik kayıtsız şartsız millettir’ hükmü ile 90. maddesindeki ‘uluslararası andlaşmalara ilişkin’ düzenlemenin değiştirilmesinin gerekip gerekmeyeceğidir. Nitekim, 17 Ekim 2001 tarih ve 24556 mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 3 Ekim 2001 gün ve 4709 sayılı ‘Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun’ ile yapılan değişikliğin, TBMM’de görüşülmesi sırasında bu konuda değişik fikirler ileri sürülmüştür³. Bu nedenle, ulusaşırı bir birlik olan ve hukuku da ulusaşırı niteliğe sahip bulunan Avrupa Birliği’ne üyeliğin gerçekleşmesi halinde, ne gibi anayasal düzenleme yapılması gerektiğinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği hukuku ve milli egemenliğin devri/paylaşılmaması konusunun açıklığı kavuşturulması önem taşımaktadır.

Bu makalede, Avrupa Birliği hukukunun niteliği ve milli egemenlik yetkisinin devri incelenecek, Avrupa Birliği hukuk sistemi hakkında bilgi verilerek, Türkiye’nin özel durumu ve milli bütünlüğünün korunarak Birliğe üye olmasının gerekliliği, Avrupa Birliği’ne üye olduktan sonra milli egemenlik yetkisinin devri/paylaşılmamasının uygun olacağı üzerinde durulacaktır.

II. AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU VE MİLLİ EGEMENLİK

Avrupa’daki milli devletler, varlıklarını koruma ve refahlarını en üst düzeyde tutma çabası güderken, bunun yanında egemenliklerinin bir kısmını veya tamamını Brüksel merkezli bir yapıya aşamalı olarak devretme projesini hayata geçirmektedirler.

Egemenliğin devredilmesi kolay kabul edilebilecek bir davranış olmamasına rağmen, Avrupalı devletlerin niçin böyle davrandıklarını anlayabilmek için tarihsel nedenlere ve oluşturulmak istenen birliğin amaçlarına bakmak gerekmektedir.

A. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN AMACI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Avrupa’nın birleştirmesine yönelik ‘federal’ ya da ‘konfederal’ planlar, ortaçağdan itibaren zaman zaman gündeme getirilmiştir. Avrupa Birliği düşüncesinin tarihsel temelleri, Saint-Pierre ve Victor Hugo’nun Birleşik Avrupa Dev-

---

³ Bu tartışmalara örnek olması bakımından, Anayasanın 90. maddesinde değişikliğin zorunlu olduğuna ilişkin fikirler için bakınız. ÇANDAR Cengiz, ‘Hükümetin Son Demleri mi?’, Yenişafak 5 Ekim 2001 ve KARAKAŞ Eser, ‘Anayasa Değişiklikleri Komedi’si’, Finansal Forum, 9 Temmuz 2001; Anayasanın 90. maddesinde değişikliğin gerekli olmadığına ilişkin fikirler için, AYBAY Rona, AB Üyeliği ve Uluslararası Antlaşmalar, Cumhuriyet, 12 Ekim 2001

letleri kurulmasına ilişkin fikirlerine dayanır. Immanuel Kant'ın sonsuz barışın sağlanmasına yönelik projesini, ayrıca Montesquieu, Voltaire, Proudhon ve Saint Simon gibi bir çok düşünürün siyasal liberalizmi ve barışı esas alan bir entegrasyon ya da birliğe yönelik fikirlerini de bu anlamda değerlendirmek gerekmektedir⁴.

17. yüzyılda Emeric Cruce, gümrüklerin azaltılması suretiyle uluslararası ticaretin geliştirilmesini ve bir 'Avrupa Devletler Birliği' kurulmasını önermiş, 18. Yüzyılda J.J. Rousseau da, ulusaşırı nitelikli bir federal birlik yoluyla, devletler arasındaki uyuşmazlıkların çözümünün ve barışın sağlanmasının mümkün olacağını savunmuştur⁵. Avrupa'da ortaya çıkan evrensel görüşler, kalıcı bir barış ve istikrarın şekillendirileceği yeni bir Avrupa özlemini yansıtıyordu. Bunun gerçekleştirilmesi için hazırlanan planların çoğu, 19. yüzyıla kadar sadece düşünce ve tasarı olarak kalmış, düşünüldüğü ve önerildiği gibi gerçekleşme şansı elde edememişti. Ama yine de bunlar, daha sonraki birleşmelere en azından fikir düzeyinde öncülük etmiş olmaları bakımından, belli bir öneme sahip olmuştur.

19. yüzyılda gerçekleşen, ilk kez uluslararası bir otoritenin oluşumu anlamına gelen ve 38 küçük devletçikten oluşan Almanya'nın ekonomik entegrasyonunu amaçlayan Alman Gümrük Birliği ve İtalyan Birliği, Avrupa birleşmesi süreci içinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Her ne kadar Alman Gümrük Birliği ve İtalyan Birliği, düzey ve biçim açısından Avrupa Birliği ile tam olarak benzeşmiyor gibi görünse de, özde ekonomik ve siyasal entegrasyon bakımından Avrupa Birliği'nin öncüleri arasında görülmektedir⁶. Yine, 16. ve 17. yüzyıllarda Avrupa'da algılanan Türk tehdidi, dışardan gelen ve Avrupa'yı sarsan tehlike olarak görülmüş⁷, bu tehdit algılaması Avrupa'da güç dengesi oluşmasına önemli bir katkı sağlamıştır. Özellikle 14. yüzyılda Avrupa'da varlığını duyuran Türklerle karşı, Avrupa Kıtasının bütünleştirilerek bir federasyon haline dönüştürülmesi önerisi getirilmiştir⁸.

⁴ CANBOLAT İbrahim S., Uluslarüstü Sistem Avrupa Birliği - Bir Dönüşümün Analizi, Geliştirilmiş 2. Baskı, Alfa Basım, Yayım Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul 1998, s. 69

⁵ GÖNLÜBOL Mehmet, Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma, Ankara 1975, s. 34

⁶ Daha geniş bilgi için bakınız. CANBOLAT, s.69-75

⁷ Nitekim, Avrupa uygarlığının Türklere ve Müslümanlara karşı yürütülen ortak mücadelenin sonucu olduğu, eski Alman Başbakanı Helmut Kohl tarafından ileri sürülmüştür. Bu konuda daha geniş bilgi için bakınız. MANİSALI Erol, İçyüzü ve Perde Arkasıyla Avrupa Çıkmazı Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Otopsi Yayınevi, 2. Basım, Ankara 2001, s.21; KARAKAŞ Mehmet, Türk Ulusçuluğunun İnşası, Vadi Yayınları, Ankara 2000, s.82-90; YURDUSEV Nuri, 'Türk Dış Politikası ve Avrupa Birliği', Liberal Düşünce, Güz 97, Sayı:8, s.90; CANBOLAT, s. 70

⁸ Bu konuda daha geniş bilgi için bakınız. YÜKSEL Ali Sait, 'Ortak Pazar İlişkilerimiz Ne Durumda, Nereye Gidiyor?', Eskişehir Sanayi Odası Yayınları, Eskişehir 1978

İkinci Dünya Savaşından sonra Avrupa, 'geleneksel güç dengesinin merkezi' olma özelliğini kaybetmiş, ABD ve Sovyetler Birliği, iki 'süper güç' olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca Avrupa'nın büyük güçleri, Avrupa dışındaki siyasal ve ekonomik sömürgelerinin başkaldırısı ile karşılaşmışlardır. Diğer yandan, savaştan hemen sonra Doğu Avrupa ülkelerinin çoğunda komünist yöneticiler oluşturulmuş ve Avrupa, Sovyetler Birliği güdümündeki Doğu Bloku tehdidine karşı, öncelikle 'Batı Avrupa' olarak bir araya gelmek zorunluluğunu hissetmiştir.

1948 yılında Çekoslovakya'nın komünist işgale uğraması, aynı yıl Berlin'in kuşatılarak Batılı güçlerin dışlanmak istenmesi, aslında Adenauer ve diğer Batılılar için 'birleşme gerekçeleri'nin önemli bir nedenidir ⁹.

Avrupa'nın dünya politikasının şekillendirildiği merkez olma özelliğini kaybettikten sonra iki süper güç arasında 'üçüncü bir güç' olarak varlık gösterebilmesi, ancak ekonomik ve siyasal birleşme yoluyla sağlanabilirdi. Bunun içinde özellikle, uzun yıllar aralarında düşmanlıklar ve savaşlar nedeniyle ezeli bir rekabet bulunan Almanya ile Fransa'nın birbirlerine yakınlaşması gerekiyordu. Bu iki ülkenin, Avrupa'nın bütünleşme sürecinde eşit hak ve yükümlülüklerle yan yana bulunması, her şeyden önce bunların siyasal uzlaşma yoluyla Avrupa'da kalıcı barış yolunu açmaya hazır olduklarını gösterir. Özellikle de Almanya için bu, milli tarihinden kaynaklanan Nasyonal Sosyalist rejimin varlık göstermiş olması nedeniyle oluşan siyasal yıpranmışlığın onarılması anlamına geliyordu. Nitekim 1948 yılında oluşturulan Batı Avrupa Savunma Örgütü'nün¹⁰, Federal Almanya ve İtalya'yı içine alarak 1954'de Batı Avrupa Birliği adı altında genişletilmesi bu amaca yönelik olup, Avrupa Birliği'ne yönelik ciddi girişimler, İkinci Dünya savaşından sonra Fransa ve Almanya'nın öncülüğünde ortaya çıkmıştır. Almanya ve Fransa diğer küçük Avrupa ülkelerini de yanlarına alarak, önce 1951'de Avrupa Kömür ve Çelik Birliği'ni (AKÇB) daha sonra da 1957'de Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) kurmuřlardır¹¹. İngiltere, Avrupa'daki birleşmenin denizaşırı ülkeleri de kapsayacak şekilde geniş kapsamlı olmasından yanaydı. Ancak, Altılar olarak anılan Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg sadece Avrupalılar arasında kurulacak ve sıkı ilişkilere dayanan bir birlik istiyorlardı. İngiltere'nin önerisi kabul edilmedi ve ikinci görüş benimsendi ¹².

AKÇB ve AET ile başlayan ekonomik bütünleşme süreci, 1968 yılında AET ülkeleri arasında sanayi ürünlerinde gümrük birliğinin tamamlanması ile devam

---

⁹ Konrad Adenauer'in ifadesiyle, 'Hristiyan ve hümanist dünya görüşü temelinde' komünist tehlikeye karşı Batı Avrupa'nın birleşmesi sağlanmalıdır. CANBOLAT, s.59

¹⁰ İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından kurulmuştur.

¹¹ GÖZEN Ramazan, 'Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinde Gümrük Birliği: Bir Siyasi Ekonomi Analizi', Liberal Düşünce, Bahar 96, Sayı:2, s.83

¹² SEYİDOğLU Halil, Uluslararası İktisat, İstanbul 1988, s. 372

etmiş, bu arada Ortak Tarım Politikası çerçevesinde tarım ürünlerinin üretimi ve ticaretine ilişkin uyum anlaşmalarıyla desteklenmiştir. 1993 yılında tek pazar aşamasına geçilerek ekonomik bütünleşme süreci hemen hemen tamamlanmıştır.

Ekonomik bütünleşmeye yönelik adımlara paralel olarak, Avrupa ülkeleri siyasi bütünleşme sürecini de eşzamanlı olarak işletmişlerdir¹³. Asıl amacı dış politika ve savunma konularında ortak hareket prensipleri oluşturmak olan ve üye ülkelerin devlet ve hükümet başkanlarının bir araya gelmesinden oluşan Avrupa Siyasi İşbirliği süreci, 1970'lerde ve 1980'lerin ilk yarısına kadar daha çok gevşek işbirliğinden öteye gidememiş, ancak 1986 yılında imzalanan Avrupa Tek Senedi'ne konulan maddelerle siyasi birliğin hukuki dayanakları kısmen oluşturulmuş ve sonuçta 1992 yılında imzalanan Maastrich Anlaşması ile Avrupa Siyasi İşbirliği, ortak dış ve savunma politikaları için birlik mekanizmalarının kurulması aşamasına gelinmiştir.

Üye sayısı 1973'te 6'dan 9'a, 1986'da 12'ye ve en son olarak ta 15'e yükselen Avrupa bütünleşmesi süreci devamlı bir gelişme takip ederken buna uygun olarak isimler de değişmiştir. 1968'de gümrük birliğinin tamamlanmasıyla Avrupa Topluluğu (AT) adını alan süreç, aynı zamanda üç topluluğun kurumlarını da birleştirerek, 1993'te tek pazarın başlaması ile birlikte AT, Avrupa Birliği (AB) adını almış olup, önümüzdeki dönemde Avrupa Federe Devletleri ya da Avrupa Birleşik Devletleri adını alacak gibi görünmektedir.

Bütün bunlardan sonra denilebilir ki, Avrupa ülkeleri arasında ekonomik işbirliğinin ve bütünleşmenin geliştirilmesinin yanı sıra aynı zamanda bu yolla Avrupa ülkeleri arasında çıkabilecek muhtemel savaşların önlenmesini amaçlayan Avrupa Birliği, bu ve benzeri amaçları gerçekleştirmek üzere işleyen, ekonomik ve siyasi bir bütünleşme sürecinin adıdır.

B. MİLLİ EGEMENLİK VE AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU

1. Milli Egemenlik

Etimolojik açıdan ele alındığında 'egemenlik', üstün ya da üstünlük anlamında kullanılan Latince kökenli bir deyim olup, geleneksel anlamda bir toprak üzerinde toplu olarak yaşayan çok sayıda bir birine benzeyen insanların oluşturduğu siyasal bir topluluk içinde meşru bir otoritenin bulunması sorununu, çözümlenmek için şekillendirilmiştir¹⁴.

¹³ GÖZEN, s.84

¹⁴ ATAY Ender Ethem, 'İmparatorluktan Cumhuriyete Geçişte ve Günümüzde Türk Hukukunda Uluslar arası Hukuk-İç Hukuk İlişkisi', 75. Yılında Cumhuriyet ve Hukuk Sempozyumu, Diyarbakır, 22-23 Ekim 1998, s.24

Devlet ve egemenlik kavramları, tarihi gelişim içinde bir çok sosyal bilimci tarafından çeşitli fikir akımları doğrultusunda incelenmiştir. Ancak farklı biçimlerde tanımlanmaya¹⁵ çalışılmışsa da, günümüzde ‘devlet olmanın statik unsuru’ olarak kabul edilen egemenlik anlayışı, 16. yüzyılda Avrupa’da gelişmiştir¹⁶. Kilise, kral, feodal beyler arasındaki güç mücadelesi yapısal bir değişikliğe yol açmış, bu değişiklik, güçlü bir merkezi devletin bulunmadığı feodal rejimden, güçlü merkezi krallıklara geçilmesine, bugünkü anlamıyla ulus devletin doğumuna¹⁷ imkan sağlamıştır.

18. yüzyıl, Avrupa’nın Krala karşı özgürlük mücadelesini verdiği ve başarıyla sonuçlandığı bir çağ olmuştur¹⁸. İlk olarak tanımını yapan, sistemleştirip belirli bir teori haline getiren Bodin’in formüleştirdiği, bölünmez, tek, mutlak, sınırsız ve devredilmez bir iktidar olan egemenlik, krallar tarafından ülke içinde kendi iktidarlarına rakip olabilecek bir iktidar, ülke dışında da kendilerinden üstün bir kudret tanımadıklarını ifade eden bir hukuki kavram olmuştur¹⁹. Ancak bu tür bir egemenlik o dönemlerde dahi sınırsız değildir. Egemenliği kullanan kişi veya organ bütün insanlar için geçerli olan ilahi kaynaklı veya doğal yasalara olduğu gibi devletin kendi yasalarına da tabidir²⁰.

‘Egemenliğin kayıtsız şartsız millette olduğu’ felsefesini benimseyen Rousseau ile birlikte egemenliğin içeriği değişmeden sahip değiştirmiş ve kraldan millete geçmiştir²¹. 1789 Fransız İhtilali ile, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi kabul edilmiş ve ulusal egemenlik ve kuvvetler ayrılığı teorisine bu bildirinin maddeleri arasında yer verilmiş ve böylece ulusal egemenlik modern devletin ana karakterini oluşturmuştur.

Egemen devlet, egemenliğini başka bir otoriteden almayacağı gibi, devlet egemenliğini kullanırken, kendisinden daha üstün başka bir otoriteye de bağımlı değildir. Bu anlamda egemenlik; devletin, kendi yetkilerini ve kendi temel hukuk kurallarını serbest iradesiyle belirlemesidir²². Bu anlamda, devletin üstünde

---

¹⁵ Doktrinde egemenliğin birçok tanımı yapılmıştır. Bu tanımların hepsinde varolan ortak özellik, egemenlik kavramının, ‘eş düzeyde ya da daha üst düzeyde’ herhangi bir başka güç tanımadığıdır.

¹⁶ AKYILMAZ Bahtiyar, ‘Milli Egemenlik Kavramının Gelişimi’, GÜHFD, Cilt:II, Sayı:1-2, Haziran-Aralık 1998, (1999), s. 214

¹⁷ HAZIR Hayati, ‘Avrupa Topluluğu Hukuku ile Türk Hukuk Sisteminin Bütünleşmesinde Egemenliğin Devri Sorunu’, Halil Cin’e Armağan, Konya 1995, s. 10

¹⁸ ALDIKAÇTI Orhan, Milli Egemenlik Düşüncesinin Gelişimi Paneli, İzmir 12.5.1986, TBMM Kültür Sanat Komisyonu Yayın No:23, s.15

¹⁹ HAZIR, s.10; AKYILMAZ, s. 214

²⁰ ATAY, s.24

²¹ HAZIR, s. 11

²² TEZİÇ Erdoğan, Anayasa Hukuku, Beta Yayını, 5. Bası, İstanbul 1998, s.118

hiçbir otorite bulunmayacak, devletlerin uyması gereken herhangi bir kurallar bütünü de söz konusu olamayacaktır. Halbuki, toplumsal ve tarihsel gereklilikler, önce Avrupa'da 1648 Westphalia Andlaşmaları ile devletler arasında yerleşmeye başlayan bir ortak düzenin, uluslar arası hukuk düzeninin, doğmasını zorunlu kılmıştır²³.

Egemenlik kavramı iki unsuru içermektedir. Bunların ilki, 'olumsuz' hiçbir şeyle bağımlı olmama, diğeri ise 'olumlu' her şeyi zorlayabilmedir. Yine egemenlik, yetkinin en üst kullanım biçimidir²⁴. Bu anlamda egemenliğin iki unsuru²⁵ bulunmaktadır²⁶.

Dış egemenlik, devletin diğer devletlerle hiçbir biçimde bağımlılık ilişkisi olmaması, yani bağımsızlığa sahip bulunmasıdır. Devletin egemenliği, devletin kayıtsız ve şartsız bağımsızlığa²⁷ sahip olması, diğer devletlerle hukuken eşit durumda bulunması ve sahip olduğu üstün kudret ve kuvvete ülke dahilinde rakip olabilecek veya karşı gelebilecek bir başka kudret ve kuvvetin bulunmaması anlamına gelmektedir. Ancak devlet kudreti veya devlet iktidarı, mutlak bir kudret veya iktidar anlamını taşımamakta, özünde bir sınırlılığı da ifade etmektedir. Hukuk, devlet kudret ve iktidarını sınırlandırdığı gibi aynı zamanda egemenliği de sınırlamaktadır.

İç egemenlik ise devletin, ülke içi asli ve üstün güç ve yetkili olması²⁸ anlamına gelen devletin uyruğunda bulunan özel ve tüzel kişiler, ya da guruplar karşısında üstün yetkilerle donatılmış olmasıdır. Devletin hukuki şahsiyete sahip olmasının sonucunda, devlet egemenlik ve iktidarının belli bir kişiye ve gruba değil, devletin manevi ve hukuki şahsiyetine yani politik olarak örgütlenen millete ait olmasıdır. Bu nedenle, topluluk içerisinde yaşayan herhangi bir kişi veya grup devletin şahsiyetine bağlı olan egemenlik hakkı üzerinde şahsi bir hak iddiasında bulunamaz²⁹.

²³ PAZARCI Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri, II. Kitap, Turhan Kitabevi, Ankara 1990, s.20

²⁴ GÜNUĞUR Haluk, Avrupa Topluluğu Hukuku, Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi Yayını, Üçüncü Baskı, Ankara 1996, s. 20

²⁵ GÜRAN, s.44

²⁶ ÖZMAN M. Aydoğan, 'Devletlerin Egemenliği ve Milletlerarası Teşekküller', AÜHF, Cilt:XXI, Sayı:1-4, 1964, s.59

²⁷ 'Devlet, devlet olma vasfını, her şeyden önce diğer devletlere karşı bağımsızlığı ile kazanır. Bu bağımsızlığın korunması, her devletin ezeli ve ebedi kaygı mihrakını teşkil eder.' ABADAN Yavuz, 'Devletler Umumi Hukuku ve Anayasalar', SBFD, C.XI, Yıl:1956, s.3, Zeki Mesut Alsan'a Armağan'dan ayrı baskı, Yeni Matbaa, Ankara 1956, s. 11

²⁸ BAŞGİL Ali Fuat, Esas Teşkilat Hukuku, Cilt: I, İstanbul 1960, s. 178

²⁹ TEZİÇ Erdoğan, 'Türkiye'de Siyasi Düşünce ve Örgütlenme Özgürlüğü', Anayasa Yargısı, Cilt:7, Ankara 1990, s. 43

Egemenlik kavramı 20. yüzyılda olduğu kadar hiç bir dönemde bu kadar önemli olmamıştı. Küreselleşme sürecine, yaygın uluslararası örgütlere ve Avrupa Birliği gibi ulus aşarı örgütlenmelere rağmen egemenlik, varlığını ve önemini sürdürmeye, gerek ulusal, gerekse uluslararası hukuk alanında en çapraşık, en tartışmalı ve en kaypak kavramlardan biri olmaya devam etmektedir³⁰.

Ulus devlet, devletin egemenliği ve milli egemenlik³¹ esasına dayanmakta, milletlerin karşılıklılık ilkesi uyarınca uluslararası ilişkilerde eřitliđini³² öngörmektedir. Geçmişte, tüm dünyayı kapsamına alan ve birbirleriyle etkileşim halindeki ulus devletlerin karşılıklı bağımlılığına dayanan bir sistem şeklinde örgütlenmeye, ulus devletler aşamasından önce rastlamak mümkün değildir. Bir devlet milli alanına giren ya da girmeyen herhangi bir konuda bir andlaşma aracılığıyla soruna uluslararası bir nitelik kazandırmış ve başka devletlere ya da uluslararası örgütlere bu konuda birtakım yetkiler tanınmışsa, iişlere karışmama ilkesi ancak öngörülen sınırların aşılması durumunda söz konusu olabilecektir.

Uluslararası toplumun, Birleşmiş Milletler aracılığı ile, ulus devletlerin iç işlerine özellikle ‘insani’ amaçlarla müdahale edebileceği kabul edilmektedir³³. İnsani müdahale konusunda uluslararası toplumun herhangi bir davet olmadan harekete gemekteki istekliliği, uluslar arası sistemin geleneksel temeli olan ‘iç işlerine karışmama’ ilkesinin değerini azaltmaktadır.

Geleneksel olarak kabul edilen mutlak egemenlik, yerini bir devletin dünya sistemine üyeliği onun kendi vatandaşlarına iyi davranmasına bağlı olması anlamına gelen ‘kayıtlı egemenliğe’ bırakmakta, ‘karşılıklı bağımlılık’, esas itibarıyla, uluslararası örgütlerin etkisinin artması, bölgesel örgütlenmelerin yaygınlaşması ve küresel ekonominin gelişmesinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum ise geleneksel egemenlik anlayışının ve hukuka bakışın büyük ölçüde değerımesi anlamına gelmektedir. Ulus devletler artık sadece insan haklarıyla ilgili uluslararası belgelere imza attıkları için değil, bununla birlikte, uluslararası toplumda meşru ve saygın siyasi birlikler olarak muamele görebilmeleri için de ülkelerinde yaşayan insanların temel haklarına saygılı olmak zorundadırlar.

---

³⁰ ÇELİK Edip F., Milletlerarası Hukuk, Birinci Cilt, Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1969, s. 260

³¹ Ulusal egemenliğin üstünlüğu hakkında, TUNAYA şöyle demektedir : ‘Ulusal egemenlik tektir, bölünmez, bir devlet içinde eş kabul etmez, rakibi olamaz. Üstünlüğu de bu olaydan doğar. Son söz ve karar onundur.’ TUNAYA Tarık Zafer, Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku, İÜHF Yayını, 4. Baskı, İstanbul 1980, s. 150

³² PAZARCI, s.24

³³ Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı -Küreselleşme- Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2000, s.56

Günümüzde egemenliğin devlet için değil 'halk' için olduğu görüşü ağırlık kazanmıştır³⁴. Egemenliğin kaynağının halkta olması, iki önemli sonucu doğurmaktadır. Bunlar; uluslararası ilişkilerde milletlerin kendi geleceklerini ve yönetimini belirleme hakkı, milli düzeyde ise milli egemenlik hakkının tanınmasıdır. Milletlerin kendi geleceklerini belirleme hakkı, Birleşmiş Milletler Şartı'nın 1/2. maddesinde açıkça belirtilmiştir. Bu hak bir millete kendi milli kimliğini kabul ettirme imkanı tanımaktadır. Böylece sömürgecilik yasaklanmıştır. Bir milletin egemenliğinin tamamının zorla elinden alınması ile dış ilişkilerine müdahale yoluyla yapılan egemenliğe kısmi de olsa getirilen sınırlamalar ve ihlaller artık mümkün olmayacaktır. Ancak uluslararası hukukun gelişmesi belli bir ölçüde egemenliğin tam ve eksiksiz olmasına zarar vermiştir. Karar alma ve tam hareket alanının sınırlandırılacağını gören devletlerin bu durumu kabulüyle, egemenliğe getirilen sınırlar oluşmuştur³⁵. Sınırlandırmanın içeriği, tartışmaya yol açmış ve uluslararası hukukun iki farklı şekilde anlaşılmasına sebep olmuştur. Bunlardan ilkinde uluslararası hukuk, global bir hukuk topluluğu içinde ve iç hukukun üstünde gibi algılanırken, ikincisinde ise bir ilişkiler hukuku gibi değerlendirilmiştir³⁶.

Devletler birbirleri ile sahip oldukları rejimleri tartışmanın ötesinde, karşılıklı ilişkiler kurup geliştirerek barış içerisinde uluslararası düzende yaşamak zorundadırlar. Bu amaçla devletler, ilişkilerini kolaylaştırmak ve farklılıklarını barışçı usullerle yönlendirmek amacı ile bazen iki taraflı bazen de çok taraflı hukuki kurallar oluşturmaktadırlar. Belirtilen bütün durumlarda devletlerin egemenlikleri artık zorunlu normlarla bağlı kaldıkları ölçüde tam değildir. Ama konumuz bakımından asıl önemli olan durum, uluslararası hukukta görülen federalizm sürecine ilişkindir. Bu türden bir uluslararası örgüte girmeyi kabul eden devlet, egemenliğin uygulanmasının bir kısmından bu örgütün ortak organları yararına vazgeçmektedir.

Uluslararası hayatta devletlerin egemenliği Birleşmiş Milletler Şartı'nın 2/7 maddesi³⁷ ile bir temel metin tarafından benimsenip onaylanmıştır. Egemenliğe

³⁴ ARAL, s.37

³⁵ ARAL, s.34

³⁶ Ulusal hukuk ile uluslararası hukukun eşit, birbirinden ayrı ve bağımsızlığını savunan düalist görüş ve uluslararası hukukun üstünlüğünü savunan monist görüş hakkında daha geniş bilgi için bakınız. GÜNUĞUR, s.2 ve ATAY, s.25-27

³⁷ Bu maddeye göre, 'İşbu antlaşmanın hiç bir hükmü ne özü itibariyle bir devletin milli yetkisi içinde bulunan işlere Birleşmiş Milletlerin karışmasına izin verir ne de üyeleri, bu gibi işleri, işbu antlaşma gereğince bir çözüme tarzına bağlamaya zorlar; bununla beraber, VII. bölümde düzenlenen zorlayıcı tedbirlerinin uygulanmasına bu ilke hiç bir suretle hâlel getirmez'. ÇELİK Edip F., 'Milli Selahiyetin Hukuki Mahiyeti Hakkında İleri Sürülen Nazariyeler', AÜSBFD, Cilt:XI, Eylül 1956, Sayı:3, s. 119-149; MERAY Seha L., 'Dev-

getirilmiş olan bu sınırlama artık tek değildir. 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa Toplulukları'nı kuran andlaşmaların da bu kapsamda belirtilmesi gerekmektedir.

Uygulanan uluslararası hukuka göre egemenlik, devletin, hukuki açıdan başka bir dış ya da üstün iktidara bağlı olmadan ve yalnızca uluslararası hukuk kuralları ya da kendi kabul ettiği anlaşmalarıyla sınırlanan, serbestçe karar verme yetkisi³⁸ olarak tanımlanabilir.

Bu durumda, devletin egemenlik yetkisini hiçbir başka otoriteye bağlı olmadan kullanması, onun hukuk kurallarının öngördüğü durumlar dışında hiçbir otoriteden buyruk almayacağı ya da izin istemeyeceğini belirtmektedir. Ancak devletlerin kendi kararlarını serbestçe almaları konusunda uluslararası hukukun açıklığa kavuşturduğu bir başka nokta da, devletlerin andlaşma yapma yoluyla yükümlülük altına girmelerinin egemenlik yetkisinin terki olarak deđerlendirilemeyeceđidir³⁹.

Belirtmek gerekir ki, her devletin egemen olmasının doğal sonucu, egemen devletlerin eşitliğidir. Bu olgu, uluslararası hukuk açısından ilke olarak bütün devletlerin aynı hukuki statüye sahip olduklarını belirtmektedir. Diğer bir ifadeyle bütün devletler uluslararası hukukta aynı haklardan yararlanmakta ve aynı genel yükümlülükler altında bulunmaktadır. Ancak, uygulamada siyasi ve özellikle ekonomik nedenlerle eşitlikten sapmalar olduğu da bilinmektedir. Eşitliği bozan bu sapmalar, kimi zaman fiili eşitsizliğin hukuki düzeyde de sürdürülmesini sağlamaktadır⁴⁰.

Klasik egemenlik kavramına getirilen kısıtlamalar, Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın kurulmasıyla uluslararası hukukta belirgin hale gelmiştir⁴¹. Gerçekten, bu örgütün en önemli organı niteliğindeki 'Güvenlik Konseyi', örgütü bağlayan kararlarını oybirliği ile de, veto yetkisine sahip üyelerin oylarının da içinde bulunduğu 'oyçokluğu' ile de alabilmektedir.

Uluslararası örgütler bünyesinde alınan kararlar, örgüte üye ülkeleri doğrudan bağlamaz. Sonuçta bu kararlar yöneldiği üye devletler tarafından uygulamaya konulmak zorundadır. Burada önemli olan nokta, ilgili devletin kararı uygulamaya koymaması halinde 'uluslararası sorumluluğunun' söz konusu olmasıdır.

---

letler Hukukunda Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Tatbikatına Göre Milli Yetki Meselesi', AÜSBF Yayınları, Sayı: 27-9, Ankara 1952

³⁸ PAZARCI, s.21

³⁹ PAZARCI, s.23

⁴⁰ Örneğin, IMF (Uluslararası Para Fonu) ya da Dünya Bankası çerçevesinde üye devletlerin katılma payları oranı göz önünde tutularak oy hakkına sahip olmaları bu niteliktedir.

⁴¹ ARAL Berdal, 'Demokrasi ve Uluslararası Hukuk İlişkisi', Liberal Düşünce, Kış 98, Sayı:9, s.35

Milli düzeyde yetkili organların, uluslararası örgüt kararlarını iç hukuklarında yürürlüğe koymaları, milli yetkilerin uygulanmasına getirilen kısıtlamadır. Bununla birlikte, milli planda yetkili organ, uluslararası örgüt kararlarının iç hukukta uygulanması konusunda 'yetkili' durumundadır.

Bu arada milli egemenliğin yaşadığımız dönemin bir olgusu olan 'küreselleşme' nedeniyle etkilendiğinin belirtilmesi de gerekmektedir. Küreselleşme milli düzeyde birey ile devlet arasında bir tampon alan yaratmakta, devletin egemenlik alanı bir yandan küresel aktörler tarafından paylaşılırken, birey de egemen bir özne olarak devletin egemenlik anlayışını içerde sınırlamaktadır⁴². Bu süreç, bireyi; uluslararası örgütler, insan hakları kuruluşları ve uluslararası sözleşmelerle kendi devletine karşı koruma olanağı getirmektedir. Ancak belirtilmesi gerekir ki, küreselleşme devletlerin siyasal ve ekonomik egemenliğini etkileme gücüne sahip olmakla birlikte, devletlerin hukuki egemenliklerini ortadan kaldırmamakta⁴³, milli egemenlik uygun model olarak kalmaya devam etmektedir⁴⁴.

Avrupa Konseyi Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu)'nun Kasım 2000 tarihinde yayımlanan 'Milli Egemenlik ve Avrupa Birliği' Raporunda⁴⁵ belirtildiği gibi, egemenlik kavramı klasik anlamını kaybetmiştir. Avrupa Birliği gibi uluslararası hukuk örneğinde olduğu gibi, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında 'uluslararası egemenlik' kavramı gelişerek, devletin egemenliğini ikinci plana itmiş, uluslararası hukukun bağlayıcılığı kabul edilerek egemenliğin paylaşımı gündeme gelmiştir.

Milli egemenliğin değişik bir ifade biçimi 'milliyetçiliktir'. Bizim bildiğimiz anlamda milliyetçilik ile Avrupa'da algılanan milliyetçilik anlam, içerik ve uygulama bakımından birbirinden çok önemli farklılıklar göstermektedir⁴⁶. Avrupa'da, İkinci Dünya Savaşından sonra milliyetçilik entegrasyon ya da revizyonizm ideolojisi olarak işlevini kaybetmiştir⁴⁷. Bunun nedeni, milliyetçiliğin,

⁴² DAĞI İhsan D., 'Demokratikleşmenin Ön Şartı: Küreselleşme', Yeni Türkiye, Yıl:5, Sayı:29, Eylül-Ekim 1999, s. 270

⁴³ DUFFAR Jean, 'Küreselleşme, Evrensel Değerler ve Ulusal Egemenlik', Türkiye Barolar Birliği'nin 9-13 Ocak 2001 tarihinde yaptığı Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayında sunulan bildiri, Afşaroğlu Matbaası, Ankara 2001, s.545

⁴⁴ MILACIC Slobodan, 'Bütünleşme, Evrensel Değerler ve Milli Egemenlik', Türkiye Barolar Birliği'nin 9-13 Ocak 2001 tarihinde yaptığı Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayında sunulan bildiri, Afşaroğlu Matbaası, Ankara 2001, s.557

⁴⁵ ARNOLD Rainer, 'Milli Egemenlik ve Avrupa Birliği', Avrupa Birliği Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu) Raporu, Kasım 2000

⁴⁶ FEYZİOĞLU, s. 7-8

⁴⁷ CANBOLAT, s.62

Nasyonal Sosyalistlerin kötü ün yapmış olmalarından dolayı, gözden düşmüş olması, doğudan gelen komünizm tehdidinin, Batı Avrupa'nın birleşmesini teşvik etmesi, milliyetçiliğin ekonomik refaha katkısının olmaması ve siyasi özgürlüklerin milli birlik aracılığıyla tehlikeye düşmesidir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra milliyetçilik özellikle Almanya'da, aşılması gereken bir yük olarak görülüyordu. Milliyetçilik yerine, uluslararasılık öne çıkmıştır. Çünkü, iki blok arasında (ABD-SSCB) 'üçüncü bir güç' olarak 'Birleşik Avrupa Devletleri' nin ortaya çıkması, milliyetçilik ile sağlanamazdı. Hele, Musolini, Hitler gibi ırkçı bir anlayışı esas alarak yayılmacı amaçları gerçekleştirmek isteyen milliyetçilik, bu fikir ve planlara ters düşmektedir.

2. Avrupa Birliği Hukuk Sistemi / Ulusaşırı Hukuk

Avrupa Birliği'ni diğer uluslararası örgütlerden ayıran temel özellik, öteki uluslararası örgütlerin daha çok üye devletler arasında işbirliğini amaçlamasına karşılık, Avrupa Birliği'nin ekonomik ve giderek sosyal ve siyasi bütünleşmeye yönelik amaçlara sahip olmasıdır. Bu temel fark, Avrupa Birliği'nin ulusaşırı yetkilerle donatılmış olarak ortaya çıkmasında kendini göstermektedir. Bu nitelik, hukuka da yansımıştır.

Avrupa Birliği'nin sahip olduğu yetkiler, ulusal yetkilerin Birliğe devredilmesi sonucunda meydana gelmiştir. Birlik organlarının üye devlet anayasalarına bağlılığı düşünölemeyeceği gibi tam tersine üye ölkelerin Birlik hukukuna bağlı olması kaçınılmazdır. Bütünleşmeyi amaçlayan örgütlerin kurucu antlaşmalarını imzalayan devletler, kurulacak örgütün karar organları lehine, egemen yetkilerinin bir bölümünü devretmektedirler. Ancak, Avrupa Birliği'nin üye ölkelerin çıkarlarını bir biçimde gözetmelerini sağlamaktan ziyade, onların egemenliklerini ele geçirmek şeklinde tezahür etmekte⁴⁸ olduğu görölmektedir.

Avrupa Birliği, uluslararası ajanlar ve anlaşmalarla belirlenen ortak politikalar, büyük devletlerin bunları oluşturmak ve egemenliği bir merkezde toplayarak bunlara meşruluk tanımak konusunda anlaşmaları üzerine ortaya çıkmıştır. Avrupa Birliği hukuk düzeni ise, Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un ileride oluşacak olan siyasi bütünleşmeye katkıda bulunacak ekonomik bütünleşmeyi gerçekleştirmek amacıyla kurdukları üç temel örgüte⁴⁹ ilişkin anlaşmalar, daha sonra yapılan antlaşmalarda öngörölen yetkili organlar tarafından kabul edilip yürürlüğe konulan kurallar bütünü ve Topluluğun yargı

---

⁴⁸ BURGİ Noelle-GOLUP Philip S., 'Küreselleşme Gerçekten Ulus Devletleri Gereksiz Hale Getirdi mi?', (Çev. Abdölkadir ATALIK) Türkiye Günlüğü, Sayı: 64, Kış 2001, s.48

⁴⁹ Bu örgütler; 23 Temmuz 1953 tarihinde yürürlüğe giren 18 Nisan 1951 tarihli Paris Anlaşması ile kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe giren 25 Mart 1957 tarihli Roma'da imzalanan iki anlaşma ile kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğudur.

organı olan önceki Adalet Divanı şimdi İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarından oluşmaktadır.

Birlik hukuk düzeni, sui generis (kendine özgü) bir hukuk sistemidir⁵⁰. Uluslararası düzeyde bugüne kadar örneği bulunmayan bu hukuk sistemi Birliğe üye ülkelerin iç hukuklarında sahip oldukları 'egemenlik yetkilerinin bir bölümünü Birliğe devretmeleri' sonucunda oluşmuştur. Uluslararası hukuk olarak nitelendirilebilecek olan bu hukuk düzeninin gerek uluslararası hukuk gerekse Birliğe üye ülkelerin ulusal hukuklarıyla yakın ilgisi bulunmaktadır.

Uluslararası hukuk, başta devletler olmak üzere uluslararası toplumu oluşturan uluslararası örgütler, belli insan toplulukları ve bazı durumlarda bireylerin birbiriyle olan ilişkilerini düzenleyen bir hukuk sistemi⁵¹ olarak, 'devletlerin egemen eşitliği'⁵² üzerine kurulmuştur.

Egemenlik uluslararası hukukta, devletler arası 'eşitlik', iç hukukta ise 'en yüksek otorite' anlamına gelmektedir. Halbuki Birlik hukuku, bu hukuk düzenine taraf olan devletlerin 'egemen yetkilerinin kısmen devri' olgusu üzerine kurulmuştur. Bu hukuksal çerçeve içinde, uluslararası hukukta kararlar, istisnai durumlar dışında 'oybirliği' ile alınırken, Avrupa Birliği hukukunda AET'yi kuran Roma Antlaşması'nın 148. maddesine göre, 'oyçokluğu' ile alınabilmektedir⁵³.

Bunun dışında Birlik hukuku ile uluslararası hukuk arasındaki farklılıkları şu şekilde belirleyebiliriz⁵⁴;

Uluslararası hukukun sùjeleri genellikle devletler, kimi zaman da uluslararası örgütler iken, Birlik hukukunun sùjeleri ise üye devletler, Birliğin organları ve üye devlet uyruğunda bulunan özel ve tüzel kişilerdir.

Uluslararası hukukun kaynakları; antlaşmalar (yazılı kaynaklar), örf ve adet

⁵⁰ GÜRAN Sait, 'Egemenlik Ulusundur Üstünlük Anayasa'dadır', Anayasa Yargısı, Anayasa Mahkemesinin 38. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler, Ankara 25-26 Nisan 2000, Anayasa Mahkemesi Yayınları No:42, s.49; GÜNUĞUR Haluk, Avrupa Topluluğu Hukuku, Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi Yayını, Bilim Serisi-1, Üçüncü Baskı, Ankara 1996, s.1-2; DOĞAN İzzettin, Türk Anayasa Düzeninin Avrupa Toplulukları Hukuk Düzeniyle Bütünleşmesi Sorunu, İÜHF Yayını, 1979, s.190

⁵¹ PAZARCI Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri, I. Kitap, Turhan Kitabevi, Ankara 1992, s.2

⁵² YÜKSEL Metin, Küreselleşme Ulusal Hukuk ve Türkiye, Siyasal Kitabevi, Ankara 2001, s. 64-65

⁵³ GÜNUĞUR, s.3

⁵⁴ GÜNUĞUR, s.2-4

kuralları, hukukun genel ilkeleri, mahkeme içtihatları ve doktrin iken, Birlik hukukunun kaynakları ise, Toplulukları kuran temel antlaşmalarla, bu antlaşmalar ışığında yapılan diğer anlaşmalar (birincil hukuk normları), Topluluk organlarının antlaşmalardan doğan yetkilerini kullanarak çıkarttıkları ‘tüzük, yönerge ve kararlar’ (ikincil hukuk normları) ve diğer yardımcı kaynaklardır.

Uluslararası hukukun temel kaynağı olan ‘anlaşmalar’, bu anlaşmalara taraf olan devletlerce onaylandıktan sonra yürürlüğe girerek akit tarafları bağladığı halde, Birlik hukukunun ikincil normlarından olan tüzükler, yetkili organlarca kabul edilip Topluluklar resmi gazetesinde yayımlanmalarıyla ya da bu resmi gazetede öngörülen tarihte yürürlüğe girmekte ve yöneldiği devletleri, başkaca herhangi bir iç hukuk onay yöntemine gerek göstermeden bağlamaktadır.

Uluslararası hukuk düzeni, ‘uluslararası işbirliği fikrinin’ bir sonucu iken, Birlik hukuk düzeni, bir ‘bütünleşme prosedürünü sağlamak’ amacına yöneliktir.

Avrupa Birliği’nin kurulması ve kendisine özgü bir hukuk düzeni oluşturmaması sonucunda; ulusal hukuklarla, Birlik hukuku ‘birlikte yaşamaya’ mecbur kalmıştır. Bu iki farklı hukuk düzeninin hangisinin, diğerine üstün geleceği ve çatışma halinde hangi hukukun uygulanacağı sorunu önemli bir ayrıntıyı oluşturmaktadır.

Birlik hukukunun önceliği/üstünlüğü kavramı ile, Birlik hukukunun uluslararası (supranasyonal) arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Gerçekten her iki kavram, Birlik hukukunun üye devletler iç hukukunda doğrudan uygulanması olgusuyla birlikte, ‘entegrasyon hukukunun’ temel unsurlarını oluşturmaktadır. Uluslararası hukuk olarak nitelendirilen Birlik hukukuna bu özelliğini kazandıran unsurlar; üye devletlerin Birlik hukukunu, kendi ulusal hukuklarına göre öncelikle uygulamaları, bu hukuk sisteminden kaynaklanan hukuk normlarının ulusal hukuklarda doğrudan uygulanmasını ve etkiler doğurmasını peşin olarak kabul etmeleridir. Bu açıdan bakıldığında, Birliğin uluslararası hukuk düzeni, bu hukuk sisteminin ulusal hukuklar karşısında önceliği ve doğrudan uygulanmasının bir ‘türevi’ olarak nitelendirilmekte, ‘öncelik ve doğrudan uygulanma’, ulus aşırı hukuk sistemini yaratan iki sihirli formül olarak açıklanmaktadır⁵⁵.

Avrupa bütünleşmesinin ileride federal ya da konfederal yapıda bir ‘siyasi birliğe’ ulaşmasında, Birlik hukukunun üstünlüğü ve doğrudan uygulanması kabul edilmiş⁵⁶, siyasi bütünleşme için gerekli olan ‘hukuki’ alt yapı bu yolla oluşturulmak istenmiştir. ‘Öncelik/üstünlük’; her iki hukuk sistemi arasında çatışma olması durumunda devreye girmekte ve Birlik hukuku lehine sonuçlar yaratmakta iken, doğrudan uygulanabilirlik olgusunun devreye girebilmesi için,

---

⁵⁵ GÜNUĞUR, s.72

⁵⁶ PAZARCI Hüseyin, Topluluk Hukukunun Üye Devletler Hukukları ile İlişkisi, Avrupa Topluluğu Hukuku Sempozyumu-Danıştay 1989, Danıştay Matbaası, Ankara 1990, s.89

böyle bir çatışma olmasına gerek bulunmamaktadır. Birlik hukukunun doğrudan uygulanan nitelikteki hükümleri; kurucu antlaşmaların yürürlüğe girmesiyle (birincil normlar bakımından), Topluluk yetkili organları tarafından hukuksal düzenlemelerin yapılmasıyla (ikincil normlar bakımından), ya da üçüncü ülkelerle yapılan anlaşmaların uygulanmaya konulmasıyla (sözleşmeler bakımından) birlikte, üye devletlerin ulusal hukukunun birer parçası olmakta ve hukuk düzenlerinde doğrudan etkiler doğurmaktadır.

Avrupa Birliğini kuran antlaşmaların hiçbir maddesinde, Birlik hukukunun önceliğe sahip olduğu yolunda açık bir hüküm yer almamakla birlikte, öncelik; üye devletlerde Birlik hukukunun kendisiyle çatışan ulusal hukuk kurallarının uygulanmasını durdurma anlamına gelmektedir.

Bütün bu açıklamalardan sonra denilebilir ki, uluslararasılık özelliği nedeniyle Birlik hukuk düzeni; üye devletlerin Topluluklara devrettiği egemen yetkilerden kaynaklanarak, üye ülkelerin ulusal hukuklarıyla entegre bir hukuk sistemi olarak üye devletler tarafından belirlenecek ulusal normlarla bozulamayacak bir hukuk sistemidir.

Sınırsız süreli, kendine özgü kurumları olan, hukuksal kişiliğe ve uluslararası düzeyde temsil gücüne sahip bulunan bu Birliği kurarken, üye devletler; ulusal yetkilerini sınırlamışlar ve Birliğe çok önemli egemenlik yetkilerini devretmişlerdir. Üye devletlerin, belirli alanlarda da olsa, egemen yetkilerini devretmeleri sonucunda, bir hukuksal normlar üstünlüğü yaratılmıştır. Bu normlar, yalnızca üye devletleri değil, aynı zamanda onların uyruklarını da bağlamaktadır. Bunun sonucunda;

Topluluk hukuku sui generis / kendine özgü bir hukuktur.

Topluluk hukuku, üye devletlerin hukuk düzenlerinden kopuk değil, aksine bu hukuk düzenleriyle entegre olmuş bir hukuktur.

Bu nitelikteki bir hukuk düzenini yaratabilmek için üye devletler, ulusal egemenliklerini kısıtlamışlar ve sınırlı alanda da olsa egemenliklerini Birliğe devretmişlerdir.

Yaratılan bu hukuk düzeni, yalnızca, ortak iradeleriyle düzeni yaratan üye devletleri değil, aynı zamanda devletlerin uyruklarını da bağlamaktadır.

Birlik hukukunun üye devletler ulusal hukuklarından kısmen 'otonom' bir yapıya sahip olması, yukarıda da belirtildiği gibi, üye devletlerin Birlik lehine ulusal yetkilerinin bir bölümünü devretmeleri olgusunun doğal bir sonucudur.

Birliğin, kendisini oluşturan üye devletlerden ayrı bir hukuksal kişiliğe sahip olduğu, kurucu antlaşmalarda açıkça belirtilmektedir⁵⁷. Bununla birlikte, Birlik hukuku, üye devletler hukukundan tamamen kopmuş ya da soyutlanmış bir hukuk dzeneni de değildir. Nitekim, AET antlaşmasının 211. maddesinde; ‘üye devletlerin her birinde Birliğin, ulusal mevzuatlar tarafından tüzel kişilere tanınan en geniş hukuksal ehliyete sahip olduğu’, açıkça hükme bağlanmıştır. O halde Birlik hukuku ile üye devletler hukuku, ayrı iki hukuk dzeneni yaratsalar da, birbirleriyle hukuksal anlamda yakın ilişki, hatta uyum içinde bulunmaktadırlar.

Avrupa bütünleşmesini gerçekleştirme yolunda Birlik organları tarafından başvurulan kimi ortak davranışlar, yalnızca üye devletlerin belli konulardaki farklı uygulamalarının eşgüdümün sağlamakla kalmamakta, çoğunlukla ulusal politikaların yerine Birlik politikalarını ikame etmektedir. Bu tutum ‘hukuksal entegrasyonun’ gerçekleştirilmesi için zorunlu görölmektedir.

Belirtmek gerekir ki, Birlik hukukunun ulusal hukukları belli konularda yetkili kılması halinde artık Birlik hukuku o konularda uygulanmamaktadır. Bu tür durumların tipik örneği AET Antlaşmasının 222. maddesinde yer almaktadır⁵⁸.

Uluslararası bir soruna çözüm bulmak amacıyla yapılan her antlaşma, o antlaşmaya taraf olan devletleri bağlar ve bu devletler tarafından zorunlu biçimde uygulanır. Bir uluslararası antlaşma, içeriği ne olursa olsun, sonuğa bir ‘uzlaşma belgesidir’. Uzlaşmaya varabilmek bakımından devletler, ulusal çıkarlarından ve egemenliklerinden, sınırlı boyutta da olsa taviz verirler. Verilen tavizler siyasi, ekonomik, fiziki ya da hukuki olabilir. Ancak verilen ödünler karşılığında devletler, başka ödünler alırlar. Bir anlamda uluslararası ilişkiler, karşılıklı çıkarlar ve ödünler dengesi üzerine kurulmuştur.

Bir uluslararası antlaşmanın temel hedefi bir örgüt kurmaksa, bu antlaşmaya taraf olan devletler, söz konusu örgütün amaçlarına ulaşmasına yardımcı olmak bakımından, bu örgüt lehine kimi egemenlik kısıtlamaları yapma yükümlölüğünü üstlenirler. Hele söz konusu olan hedef, ‘federal yapıda bir siyasi bütünleşmeye ulaşmak ise, bu bütünleşme hareketi içinde yer alan ölkelerin ‘milli egemenliklerine’ daha çok kısıtlama getirmeleri gerekmektedir. Çünkü Federal bir anayasaya ancak bu yolla ulaşılabilir.

---

⁵⁷ Nitekim, AET antlaşmasının 210, AAET antlaşmasının 184. maddesinde; ‘Topluluğun üye devletlerden ayrı bir tüzel kişilik olduğu’ belirtilmektedir. AKÇT antlaşması ise 6. maddesiyle şu hükmü getirmektedir: ‘Topluluk, uluslararası ilişkilerde işlevlerini yerine getirebilmek ve amaçlarına ulaşabilmek için gerekli olan hukuksal kişiliğe ve kapasiteye sahiptir’. Bu hükümler Toplulukların her birinin uluslararası düzeyde haklar kullanmak ve yükümlölükler üstlenmek amacıyla gerekli olan ‘tüzel kişiliğe’ sahip olduğunu belirlemektedir.

⁵⁸ Adı geçen maddeye göre; ‘İşbu Antlaşma üye devletlerdeki mülkiyet rejimine hiçbir şekilde dokunmaz’.

Bu arada uluslararasılık kavramı hakkında da bilgi vermek yararlı olacaktır.

Ulus aşırılık kavramı yakın bir geçmişe sahip olup, İkinci Dünya Savaşı'ndan, özellikle de 1950' den sonra kurulan Avrupa Topluluklarıyla gelişmiş, uluslararası ilişkilere de bu yolla girmiş bir yeniliktir. Avrupa Birliği'nde hukuk normlarını oybirliği yerine 'oyçokluğu' ile belirleyen organların varlığı, bu şekilde belirlenen normların üye devletler ulusal hukuklarında doğrudan etkiler doğurması, uluslararasılık kavramının ayırıcı nitelikleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu yeni hukuk kavramı, 'yetki devrini, hatta ulusal egemenliğin Birlik organlarına kısmen terk edilmesini' gerekli kılmaktadır. İster yetki devri şeklinde olsun, ister daha ileri giderek, ulusal egemenliğin bir bölümünün Birliğe terk edilmesi biçiminde olsun, her iki olguda da bir 'bağımlılık' söz konusudur.

Bu bağımlılık üç şekilde ortaya çıkmaktadır⁵⁹:

Bir üye devlet, özel ya da tüzel kişi gibi antlaşma hükümlerine uymak zorundadır.

Bir üye devlet, Topluluğun yetkili organlarının belirlediği normları aynen kabul etmek ve uygulamaya koymak zorundadır.

Bir üye devlet, kimi zaman karar alma yetkisini elinde tutmakla birlikte, bu yetkiyi ancak Birliğin kontrolü, hatta vesayeti altında kullanabilmektedir.

Avrupa Birliği'ni kuran antlaşmaların hiçbir yerinde Birliğin 'uluslararası bir örgüt' olduğu yolunda herhangi bir hüküm yer almamaktadır. Ancak, antlaşmaların genel niteliği ve kimi hükümlerinin yapısı⁶⁰, Birliğin uluslararası bir kuruluş olduğunu tartışmaya yer bırakmayacak bir biçimde kesin olarak ortaya koymaktadır.

⁵⁹ GÜNUĞUR, s. 5-9

⁶⁰ AET Antlaşmasının ulus aşırı nitelikteki hükümleri; ekonomik politikanın kontrolüne ilişkin 6/1. maddesi, gümrük birliğine ilişkin 12-29. maddeleri, üye ülkeler arasındaki kotaları (miktar kısıtlamaları) kaldıran 30-37. maddeler, topluluğun dış politikasına ilişkin ticaret anlaşmalarına üye ülkelerin uyma zorunluluğunu düzenleyen 113. maddesi, Avrupa'nın ortak çıkarları doğrultusunda karar alınan Avrupa Parlamentosuna seçilecek üyelerin, kendi ülkelerinin çıkarlarını gözetemeyeceğine ilişkin 138. maddesi, üye ülkelerin para ve ekonomi konularında tek başına karar alamayacağına ilişkin 145. maddesi, İnsan Hakları Mahkemesi'nin yargı yetkisine ilişkin 169, 171 ve 177. maddeleri, Birlik hukuku ile ulusal hukukun çatışması halinde Birlik hukukunun üstünlüğüne ilişkin 189. maddesi, İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının ulusal mahkeme kararları ile durdurulamayacağına ilişkin 192. maddesi, Birliğin üye devletlerden ayrı bir tüzel kişiliği bulunduğuna ilişkin 211. maddesi, herhangi bir hukuki sorunun Birlik yargı süreci dışında çözülemeyeceğine ilişkin 219. maddesi ve Andlaşmanın üye ülkelerce feshedilemeyeceğine ilişkin 240. maddesidir.

Yine, uluslararası hukuk ilke olarak, devletleri hukuk sujeleri kabul ettiği için, bireyler bakımından insan hak ve özgürlüklerine ilişkin sözleşmeler, suçluların geri verilmesi anlaşmaları gibi istisnai durumlarda hak ve yükümlülükler getirmektedir. Buna karşılık Birlik hukuku, bireyler bakımından hak ve yükümlülükler doğurmaktadır.

C. AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNİN MİLLİ EGEMENLİKLERİNİ DEVİRLERİ

Avrupa Birliği'nin, ilk kez egemen devletlerin gönüllü olarak temel egemenlik haklarından vazgeçtikleri bir süreç olduğu daha önce belirtilmişti. Ortaçağ boyunca şekillenen ve ulus-devletlerin ayrıcalıkları olan dört temel egemenlik hakkı; para basma, vergi salma ve silahlı gücün tekelleri ile sınırlardan kimin alınacağının belirlenmesidir. Avrupa'nın birlik süreci şimdilik vergi salma dışında bu ayrıcalıkların sistematik bir biçimde ulus-devletlerin tekelden ulusasıırı yönetim olan Birliğe devredilmesi sonucunu doğurmuştur.

Ulus devletlerin tekellerinden vazgeçerek egemenlik haklarını ulusasıırı yapılarına devretmeleri ve devredilenin paylaşımı sürecinin temelinde Avrupa Birliği'nin kurucu felsefesi yatmaktadır. Birey ve dayanışma üzerine inşa edilmiş siyasi bir oluşum olan Avrupa Birliği'nin kurulmasındaki amaç, devletlerin çıkar ve refahları değil, onların egemenlik haklarını paylaşarak güçlü ve etkili bir dayanışma ortamı inşa etmeleri ve bu ortam sayesinde bireylere refah, istikrar ve güvenlik sağlanmasıdır⁶¹.

Belirtildiği gibi, Avrupa Birliğini uluslararası düzeyde kurulan diğer örgütlerden ayıran en önemli özellik, Birliğin 'ulusasıırı yapısı' ve bunun gereği olarak, egemen yetkilerin üye devletler tarafından Birliğe kısmen devri olgusudur. Yetki devri olgusu, milli planda kullanılan, 'yasama, yürütme ve yargı' yetkilerinin bir bölümünün Birlik kurumlarına devri şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Egemen yetkilerin Birliğe kısmen devri olgusunu 'bütünleşme hukukunun' doğal bir sonucu saymak gerekmektedir. Egemen yetkilerin devri ile, bu devir olgusu sonucunda ulaşılmak istenen 'siyasi hedef' arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır. Buradaki siyasi hedef 'Avrupa'nın Siyasi Birliği'dir. Bu siyasi birliğin önündeki en önemli hukuki engel ise, 'milli egemenlik kavramı' olmuř⁶², ancak büyük ölçüde bu sorun da çözülmüş gibi görünmektedir.

---

⁶¹ Fransız Jean MONNET, 'Biz bir devletler koalisyonu kurmuyoruz, insanları birleştirmiyoruz' şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. BOZKURT Ömer, Maastricht Anlaşması ve Avrupa Birliği'nin Geleceği, Merkez Bankası Avrupa Birliği El Kitabı, Merkez Bankası Yayını, Ankara 1995, s.97

⁶² Kimi üye devletler (özellikle İngiltere) bu kavramdan en az düzeyde ödün vermek istemekte, buna karşılık kimi üye devletler (Fransa ve Benelüks ülkeleri) bu konuda olabildiğince liberal bir tutum izlemektedirler. Bu siyasi tablo, Avrupa'nın siyasi ve ekonomik

Avrupa Birliği'ne üye 15 ülke anayasalarının çoğunda, 'egemenlik yetkilerinin devredilmesi'ne dayanak oluşturan düzenlemeler bulunmaktadır. Egemenlik yetkilerinin devredilmesine ilişkin bu düzenlemeler; Alman Anayasasının 23. ve 24. maddelerinde olduğu gibi 'egemenlik haklarının devredilmesine', 1946 Fransız Anayasasının Giriş kısmında veya İtalyan Anayasasının 11. maddesinde olduğu gibi 'egemenliğin sınırlandırılmasına', İspanya, Avusturya veya Danimarka Anayasalarında olduğu gibi, 'iktidarın devredilmesine' imkan tanıyan niteliktedir. Bu düzenlemelerin kaleme alınışında bir takım farklılıklar bulunmaktadır. Bazı anayasalar sadece 'tespit edilmiş' veya 'münferit' yetkilerin devredilmesine izin verirken (Avusturya, Danimarka), bir kısmı devredilen yetkilerin 'icrası' ile ilgili olarak (İspanya, Yunanistan, Portekiz gibi) ulusaşırı kurumların yapabileceklerini sınırlamaktadır. Kimi anayasalar da, (Almanya ve İsveç) temel hakların ve federasyon halinde birleşme sisteminin korunması şeklinde yetki devrine özel sınırlar getirmektedir. Finlandiya'da anayasa değişikliğine gerek olmaksızın uluslararası anlaşma yapılmak suretiyle egemenliğin devri sağlanmış, İngiltere'de ise, 'parlamentonun egemenlik ilkesi' ne uygun olarak, Avrupa Birliği hukukuna uygunluğun yasama araçları ile sağlanmasına imkan sağlayan bir mekanizma kabul edilerek 'egemenliğin devri' sorunu aşılmıştır⁶³.

Bu arada belirtmek gerekir ki, Birlik, son hedef olarak belirlediği, federal yapıdaki 'Avrupa Birleşik Devletlerine' dönüşse bile, üye devletlerin milli hukukları varlığını sürdürecektir. Örneğin, evlenme yaşı, boşanma nedenleri gibi medeni hukuk kuralları bir üye devletten, diğerine farklılık gösterebilecektir. Aynı şekilde, borçlar hukuku, miras hukuku ve ceza hukuku kuralları da Birlik tarafından belirlenmeyecektir. Örneğin, bir üye ülkede suç olan bir fiil, bir başka üye devlette suç olmayabilir. Buna karşılık, gümrük hukuku, kambiyo hukuku, anti tröst hukuku gibi alanlarda artık üye devletlerin yetkili organlarının norm belirleme yetkisi söz konusu olmayacaktır.

Birlik düzeyinde yetkili organlar tarafından kullanılan hukuk kuralı yaratma yetkisi, bir üye devlet için egemenliğin tamamen devredilmesi anlamına da gelmemektedir. Burada daha çok, 'egemenliğin kullanım alanının bölüşülmesinden' söz etmek mümkündür. Üye devletler, Birliğe devredilen yetkilere saygılı olmak koşuluyla, milli düzenlemeler yapmakta serbesttir. Bir başka ifadeyle 'yetki devri sınırsız değildir' ve antlaşmalarla bu olgu belirlenmiştir. Birlik kurumları ise, antlaşmalar tarafından kendilerine bırakılan yetkilerin sınırları içinde hareket etmek durumundadırlar.

---

birliği yolunda çok önemli kararların alındığı, Aralık 1991 Maastricht Zirvesinde açıkça ortaya çıkmıştır.

⁶³ ARNOLD Rainer, 'Milli Egemenlik ve Avrupa Birliği', Avrupa Birliği Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu) Raporu, Kasım 2000

Üye devletler, Birlik kurumlarına, Birliğin bütününü ilgilendiren konularda karar alma yetkisini vermişler, bu şekilde, daha önce özgür biçimde kullandıkları egemen haklarına kısıtlamalar getirilmesini kabul etmişlerdir. Birlik organlarına verilen yetkiler, bir daha hiçbir şekilde geriye alınması söz konusu olmayan yetkililerdir⁶⁴.

Üye devletlerin anayasalarında yapılan egemenlik devrini öngören hükümlere gelince; Fransa, İtalya, Almanya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İngiltere, İrlanda, Danimarka, Yunanistan, İspanya, Portekiz, Finlandiya, Avusturya ve İsveç'den oluşan üye ülkelerin tümünde egemenliğin devrine ilişkin anayasal değişiklikler yapılmıştır. Özellikle Fransa, ve Almanya'da konuya ilişkin düzenlemelere bakmak, Türkiye bakımından yararlı olacaktır⁶⁵. Ancak hemen belirtelim ki, istisnasız bütün üye ülkelerde, Avrupa Birliği hukukunun doğrudan uygulanması ve önceliği/üstünlüğü kabul edilmiş bulunmaktadır.

1. Fransa⁶⁶ :

Anayasasında, Fransız hukuku ile uluslararası hukuk arasındaki ilişkileri düzenleyen iki madde bulunmaktadır. Maddelerin ilki, uluslararası anlaşmaların anayasallığı, ikincisi de uluslararası hukukun Fransız iç hukukuna önceliğini öngörmektedir.

54. Madde kısmen bile olsa, yasama, yürütme ve yargı organlarının sahip olduğu egemen yetkilerin devrinden söz etmemektedir. Buna karşılık ilgili madde, dolaylı biçimde 'uluslar arası hukukun anayasaya önceliği'ni öngörmektedir. Bu durumda, bir anlaşmanın anayasaya aykırı hükümler içerdiği Anayasa Konseyi tarafından saptanırsa, 'anlaşma değil anayasa revize edilecek'tir.

---

⁶⁴ Bu ve benzeri konulardaki Adalet Divanı Kararları için bakınız. GÜNUĞUR, s.25-29; "bu nedenle Topluluğa devredilen yetkilerden geriye dönülmesi ve bu yetkilerin yeniden üye devletler tarafından kullanılması, ancak Topluluğu kuran antlaşmada bu konuda açık bir hüküm olması halinde söz konusudur. Antlaşmada bu yolda bir hüküm bulunmadığına göre, yetki devrinden geriye dönüş olanaksızdır" "Topluluk lehine yetki devri kesindir ve bir bütündür. Topluluk Konseyinin bir konuda karar almaması, bu konuda bir üye devlete, tek taraflı olarak karar alma yetkisi vermez,. Topluluğun yetki alanı içinde kalan konularda üye devletler, bundan böyle ortak çıkarların ulusal düzeyde yürütülmesi ve denetlenmesiyle yükümlüdür. Bu bakımdan bir üye devlet, belli bir konuda Konseyin uygun bir girişimi olmamışsa, ivedi durumlarda ulusal düzeyde gerekli önlemleri ancak Komisyonla işbirliği halinde alabilir. Bir üye devlet, Komisyon tarafından belirlenecek koşullara ve ilkelere ters düşen tek taraflı ulusal korunma önlemlerine başvuramaz." "Topluluğun temelini oluşturan yapısal ilkelere, üye devletlerin uymaları zorunludur. Topluluk yetki alanı içinde kalan konularda bir karar boşluğu olması halinde bile, üye ülkelerin ulusal yetkilerini kullanmamaları gerekir"

⁶⁵ Birliğe üye Finlandiya, Avusturya ve İsveç'in dışındaki tüm ülkelerin (15 ülkenin) anayasalarında yapılan değişiklikler ve yargı organı kararları için bakınız. GÜNUĞUR, s.81-120

⁶⁶ GÜNUĞUR, s.81-89

55. Maddeye göre ise, ‘usulüne uygun biçimde yürürlüğe konulan antlaşmalar, karşılıklılık koşuluyla, yayımlanmalarından başlayarak, milli yasalardan önce uygulanır’. Madde, herhangi bir yoruma yer bırakmayacak kadar açık biçimde, uluslararası anlaşmalara, Fransız milli hukukunda ‘yasaların önünde’ yer vermiştir. Ancak bu öncelik ‘karşılıklılık koşuluna’ bağlanmıştır. Bir başka deyişle Fransa ile uluslararası bir anlaşma yapan devletin kendi iç hukuku, anlaşmalara milli hukuk kurallarının önünde yer veriyorsa, bu devlete karşı Fransız milli hukuku da hiyerarşik bakımdan uluslararası anlaşmaların altında olacaktır⁶⁷.

Her ne kadar Fransa Anayasası’nda uluslararası hukukun, Fransız iç hukukuna önceliği ile ilgili hükümleri bulunmaktaysa da, bu öncelik, milli egemenlik yetkilerinin kullanımının devri anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla, egemen yetkilerin devri olgusunu gündeme getiren Maastricht Antlaşması’nın Fransa

⁶⁷ Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterand tarafından, Anayasanın 54. maddesi çerçevesinde, Anayasa Konseyine başvurulmuş, henüz yürürlüğe girmeyen ve Maastricht’de imzalanan ‘Avrupa Birliği Antlaşması’nda’ öngörülen kimi hükümlerin, Fransa Anayasası’nın ‘milli egemenliğin kullanımı ile ilgili maddeleri’ ile bağdaşıp bağdaşmadığı konusunda hukuki görüş istenmiştir. Anayasa Konseyi, konuyu ayrıntılı biçimde inceledikten sonra, görüşünü 9.4.1992 tarihinde vermiştir. Anayasa Konseyi; Fransa Anayasası’nın dibacesininin 15. paragrafına göre, egemenlik kısıtlamaları ile egemen yetkilerin devri kavramlarını titiz biçimde birbirinden ayırdığını, anayasanın egemenlik kısıtlamalarını ‘karşılıklılık koşulu ile’ (reciprocite) kabul ettiğini, buna karşılık egemen yetkilerin devri konusunda o denli açık olmadığını vurgulamıştır. ‘Egemen yetkilerin devri, ulusal düzeyde bu yetkilerin kullanımına zarar vermemelidir. Oysa, Avrupa Birliği Antlaşması’nın kimi hükümlerinin, Fransa’nın kullandığı milli egemenlik yetkilerine zarar verebilecektir. Bu nedenle, Anayasa Konseyi, Maastricht Antlaşması’nın, ancak anayasa revizyonu sonrasında onaylanabileceği görüşüne varmıştır. Maastricht Antlaşması’nın, Fransa Anayasası ile bağdaşmayan hükümleri Anayasa Konseyi’ne göre şunlardır: 1. Topluluk vatandaşlarının oy hakkı; Maastricht Antlaşması ‘Avrupa vatandaşlarına’, oturduğu ülke uyruklığında olsun olmasın oy hakkı vermektedir. Oysa, Fransa’da parlamento seçimlerinde yalnızca ‘Fransız uyruklular’ oy kullanmaktadır. Bu nedenle, Maastricht Antlaşması’nın Fransa tarafından onaylanması, ancak anayasada bulunan bu hükmün değişmesi, bir başka deyişle, ‘anayasa revizyonu’ sonrasında olabilir. 2. Ekonomik ve parasal birliğin gerçekleştirilmesi; Anayasa Konseyi’ne göre; ekonomik ve parasal birliğin gerçekleştirilmesi ve bunun doğal sonucu olan, tek para (ECU) nün yürürlüğe konulması, Avrupa Merkez Bankası’nın sahip olacağı yetkiler ve kambiyo kuru politikaları, Fransa tarafından bugüne değin kullanılan ‘milli egemenlik yetkileri’ne ters düşen hükümlerdir. Dolayısıyla, bu konularda anayasa değişiklikleri olmadan Maastricht Antlaşmasının onaylanması söz konusu olamaz. 3. Vize politikaları; Maastricht Antlaşması’na göre vize politikaları 1996 yılına kadar ‘oybirliği’ ile, daha sonra ‘oyçokluğu’ ile belirlenecektir. Anayasa Konseyi’ne göre, oyçokluğu uygulamasının başlamasıyla birlikte, milli egemenliğin kullanımı da kısıtlanmış olacaktır. Dolayısıyla, bu konuda da ‘anayasa revizyonu’ zorunlu görülmektedir. Anayasa Konseyi, bu gerekçeden hareketle, Birlik Antlaşması’nın ancak ‘anayasa revizyonu’ yapıldıktan sonra onaylanması gerektiğine karar vermiştir. GÜNÜĞÜR, s. 84-85

tarafından onaylanması, anayasa revizyonunu zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluk karşısında, Fransa Anayasası'na, Parlamento tarafından 25.6.1992 tarih ve 92 / 554 sayılı yasa ile, yeni bir başlık eklenmiştir (XIV. Başlık). Başlık 'Avrupa Toplulukları ve Avrupa Birliği' adını taşımaktadır. Bu başlık altında yer alan anayasanın 88/1. maddesinde; 'Cumhuriyetin (5. Fransa Cumhuriyeti) Avrupa Toplulukları ve Avrupa Birliği'ne üye devletlerle birlikte, kimi yetkilerini ortaklaşa kullanacağı', hükme bağlanmıştır.

Yeni 88/2. madde ise, karşılıklılık koşulu ile şu hükmü getirmektedir: 'Fransa, 7.2.1992 tarihinde imzalanan Avrupa Birliği Antlaşması'nda öngörülen koşullarla, Avrupa ekonomik ve parasal birliğinin kurulması ve Birliğin dış sınırlarından girişle ilgili kuralların belirlenmesi için gerekli olan yetki devrine rıza gösterir'. Öte yandan, Avrupa vatandaşlığı kavramına işlerlik kazandırılması amacıyla, 88/3. maddeyle anayasaya yeni bir düzenleme getirilmiştir. Bu düzenleme ile Avrupa vatandaşları, Maastrich Anlaşması uyarınca, Birlik üyesi ülkelerden hangisinde ikamet ediyor olurlarsa olsunlar, ikametgahlarının bulunduğu ülkede, yerel seçimler ve Avrupa Parlamentosu seçimleriyle sınırlı olmak üzere, Fransa'da seçme ve seçilme haklarına sahip olabileceklerdir.

2. Almanya⁶⁸:

Almanya'da da Birlik hukuku-iç hukuk arasındaki ilişkiler, önemli tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmaların özünü 'düalist görüş' ile, yasaların anayasaya uygunluğunun son derece katı biçimde uygulanan yargısal kontrol alanında yaşananlar oluşturmuştur. Bu tartışma ve güçlükler karşılık, 1949 tarihli Federal Almanya Anayasası, egemenlik yetkilerinin devrine ve uluslararası hukukun önceliğine ilişkin iki önemli hükmü içermektedir. Bunlar; egemenliğin devrine ilişkin 24. madde ve önceliğe ilişkin 25. maddedir.

24. Madde; 'Federasyon, yasa yoluyla uluslararası kuruluşlara egemenlik hakları devredebilir'. Madde, herhangi bir yoruma yol açmayacak kadar açık biçimde 'egemen hakların' devrini öngörmektedir.

25 Madde; 'Uluslararası hukukun genel kuralları federal hukukun ayrılmaz parçasıdır. Bu kurallar yasaların önünde yer alır ve milli topraklar üzerinde yaşayanlar bakımından doğrudan hak ve yükümlülükler doğurur'. Bu madde yalnızca uluslararası hukukun önceliğine yer vermekle kalmamakta, aynı zamanda 'önceliğin hukuki etkisini' de öngörmektedir. Öncelik, Alman toprakları üzerinde yaşayanlar bakımından hak ve yükümlülükler doğuracaktır. Bu maddeyle ilgili olarak bir noktayı göz önünde bulundurmakta yarar vardır. Alman Anayasası uluslararası hukuktan doğacak hak ve yükümlülüklerin yalnızca Alman vatandaşlarını bağlamayacağını, 'milli topraklar üzerinde yaşayan herkes' bakımından bu kuralın geçerli olacağını kabul etmektedir. Dolayısıyla, Almanya

---

⁶⁸ GÜNUĞUR, s. 90-95

Anayasası'nın ilgili hükmü çerçevesinde, ülke topraklarında yaşamlarını sürdüren Türkler de dahil olmak üzere tüm yabancıların, uluslararası hukuktan kaynaklanan tüm haklara, Alman uyruğunda bulunan kişiler gibi, sahip olduğunu kabul etmek gerekir.

Uluslararası hukukun, Alman hukukuna önceliği konusunda çıkacak hukuki tartışmaların çözümü için anayasanın 100. maddesinin, 2. paragrafında önemli bir hüküm bulunmaktadır. Bu hükme göre; 'milli mahkeme önünde görülen bir davada, herhangi bir uluslararası hukuk kuralının, federal anayasanın ayrılmaz parçası olduğu, ya da bu kuralın kişiler bakımından hemen hak ve yükümlülükler doğurduğu yolunda kuşkular belirirse, ilgili milli mahkeme konuyu Federal Anayasa Mahkemesi'ne götürmek zorundadır'. Bu şekilde Alman hukuku, üst yargı organı olarak Anayasa Mahkemesi'ni ilgili sorunun çözümünde yetkili kılmıştır.

III. TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NE MİLLİ EGEMENLİĞİN DEVRİ

A. TÜRKİYE'NİN ÖZEL ÖNEMİ

Osmanlı Devletinin tarihi ve jeopolitik zemininde doğmuş bulunan ve o mirası devralan Türkiye; gerek bölge içi, gerekse bölge dışı ülkelerden çok farklı ve kendine has özelliklere sahiptir. Bu da, Türkiye'nin uluslararası yapının hakim sistemik unsurları ile tarih boyu sürdürdüğü ilişkilerin farklılığından kaynaklanmaktadır. Türkiye ne bu sistemik unsurları ortaya çıkaran tarihi sürecin bir parçasıdır, ne de bu sürecin sömürgeleştirdiği ülkeler gurubuna dahildir⁶⁹. Nitekim, milli egemenliğin ve millet gücünün bir sonucu olarak doğan yeni Türk Devletinin kurulmasında ve 1921 Anayasasına gelene kadar geçen süreçte verilen Türk Bağımsızlık Savaşı, 20. yüzyılda bağımsızlık mücadelesi veren hiçbir ülkede görülmemiştir⁷⁰.

Türkiye, konjoktürel nedenlerden dolayı ortaya çıkmış her hangi bir milli devlet de değildir. Aksine, uluslararası sistemi oluşturan hakim medeniyet ile yüzyıllar boyunca süregelen çok yoğun bir hesaplaşma sürecinin oluşturduğu bir tarihi mirasın eseridir. Bu tarihi mirasın kaynağı olan Osmanlı Devleti'nin, Avrupa karşısında doğrudan hakimiyet kurmuş yegane medeniyet havzasının siyasi yapılanması olduğu⁷¹ unutulmamalıdır. Nitekim, Türkiye geçmişte Müslüman

⁶⁹ DAVUTOĞLU Ahmet, Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu, İstanbul 2001, s. 81

⁷⁰ AKGÜNER Tayfun, Yeni Meşruluk Anlayışı ve Ulusal Egemenlik, 75. Yılında Cumhuriyet ve Hukuk Sempozyumu, 22-23 Ekim 1998, Diyarbakır, s.16

⁷¹ DAVUTOĞLU, s. 81-83

olmadan önce Gök Türkler ve Hunlar Müslüman olduktan sonrada Selçuklular ve özellikle Osmanlılar olarak özgün ve uzun ömürlü siyasi düzen kurmuş ve bir medeniyetin merkezi olmuştur. Yine belirtmek gerekir ki, Türkiye; karşı (Batı) medeniyet ile girdiği cephe ilişkisini önce Islahat sonra Tanzimat hareketleriyle kaybettikten sonra, bu medeniyete iltihak etme iradesi gösteren siyasi elitin elinde siyasi sistemin dayandığı kimlik, kültür ve kurumlar açısından tam bir tarihi kırılma ve yeniden yüzleşme süreci yaşayan tek devlettir.

Türkiye, aynı zamanda çekirdeğini oluşturduğu bir imparatorluk bakiyesine sahip olan bir ülkedir. Bu nedenle, tarihinde; farklı medeniyetler, değerler, kültürler, kimlikler ve bunları birlikte barış içerisinde barındırılmış, tarihsel süreç içinde değişik kültürlerin, geleneklerin ve medeniyetlerin buluşma ve birbirini tanıma noktası olmuştur. Bu açıdan bakıldığında Finlandiya ya da Nijerya ile değil, Türkiye; İngiltere, Fransa, veya İspanya ile kıyaslanabilir. Türkiye'nin coğrafyası ve tarihsel tecrübesi, türdeş bir Milli devlet gibi, yüksek homojenite sahibi bir ülke olmasını engellemektedir. Yüksek homojenite yoksunluğu birlik ve bütünlük sağlanmasını kolaylaştırmamakta, tam tersine ciddi zorluklara yol açmakta, ancak bu farklılıklar büyük bir zenginlik ve çeşitlilik kaynağı sunmaktadır.

Anadolu coğrafyası, Avrasya jeopolitiğinin kalbi gibidir. Ülkemizin jeopolitik konumu ve önemi, bu niteliği ile de sınırlı değildir. Bölgenin, istikrarlı devlet geleneğine ve modern bir siyasi rejime sahip ender ülkelerinden biridir. Türkiye, petrol, su, doğal gaz gibi görünen gelecekte de stratejik ham maddeler olmaya devam edecek olan kaynakların üretim-pazar yollarının üzerinde yer almaktadır. Türkiye aynı zamanda hem Avrupa hem Asya, hem Balkanlar hem Kafkasya, Hem Ortadoğu hem de Akdeniz ülkesidir. Türkiye'nin bulunduğu coğrafyanın, 'Doğu-Batı arasında köprü' oluşturduğu kavramı bir klişe kavram olarak alınıp küçümsenmemelidir. Çünkü Türkiye, bir İzlanda ya da Moğolistan değildir. Türkiye'nin coğrafyası, İzlanda'nınki gibi sadece kara suları ve kıta sahanlığı ile sınırlı olarak değerlendirilmesine engel oluşturmakta, sınır sorunlarının ötesinde, onu bölgesel bir ağırlığın merkezi yapmaktadır.

Unutulmamalıdır ki, Türkiye, siyasi açıdan çok önemli bir ülkedir. Ankara Anlaşması'nın imzalanmasında Türkiye'nin NATO üyeliğinin etkisi inkar edilemeyeceği gibi, Orta Asya ülkeleri ile olan potansiyel yakın bağları ve bulunduğu bölge ile olan tarihsel etki alanı da Türkiye'yi önemli bir konuma getirmektedir. Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve Yugoslavya'nın dağılması ile oluşan yeni devletler, kompozisyonlar ve çatışmalar Türkiye'nin jeo-tarihsel konumunun ve tarihsel bakiyesinin ne kadar önemli olduğunun açık bir göstergesidir.

Bu arada belirtmekte yarar vardır ki, Türkiye bu özel önemine rağmen milli bütünlüğünü kaybetmek ve parçalanmak tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Çünkü Avrupa Birliği dünyanın en büyük gücü olabilmek için 'Büyük Av-

rupa' hayalini gerçekleştirmek istemektedir⁷². Bu da DeGaulle'ün en büyük hedefi olan 'Atlantikten Ural Dağlarına' kadar olan alanın, Avrupa Birliği içine alınmasıdır. Bu amaç bakımından, Rusya Federasyonu ve Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa devlet standartlarına göre çok büyük olduğundan, Büyük Avrupa hayalinin gerçekleşebilmesi için hem Rusya'nın hem de Türkiye'nin parçalanması gerekmektedir⁷³.

Günümüzde İngiltere'nin yerini Amerika aldığından, dünyanın tek süper gücü olarak ayakta kalma savaşı veren ABD, Balkanları Avrupa'ya, Kafkasları Rusya'ya, Orta Doğu'yu ise İsrail'e bırakmak istememektedir. Bu nedenle her üç bölgenin merkezinde yer alan Türkiye'yi bu bölgede kendine bağlı bir siyasal yapıya dönüştürmek istemektedir⁷⁴. Türkiye'nin en yakın müttefiki olan İsrail'de, Orta Doğuda kendisini güvenceye alabilmek için 'Büyük İsrail' hedefi doğrultusunda bir bölgesel federasyon kurmak ve bu yoldan tüm bölgeye egemen olmak istemektedir. Arap ve İslam Birliği'ne karşı çok uluslu ve çok dinli bir federasyonu Nil ve Fırat nehirleri arasındaki vaat edilmiş topraklarda kurmak isteyen İsrail, Mısır'dan Türkiye'ye kadar tüm bölge ülkelerinin parçalanması ve yeni oluşacak eyaletlerle, yeni bir bölgesel federasyon amaçlamaktadır. Bu federasyonun su ve tarım kaynakları Türkiye'nin elinde bulunan GAP bölgesinden sağlanacağı için, güneydoğuda bir siyasal çözüm dayatılmaktadır⁷⁵.

⁷² Avrupa Birliği, günümüzde 'Büyük Almanya' süreci olarak gelişme göstermektedir. Almanya, Avrupa'nın ortasında çekirdek büyük devlet olarak kalmak isterken, kurmuş olduğu bilimsel araştırma enstitüleri de etnik parselasyona yönelik etnik azınlıklar politikaları geliştirmektedir. ÇEÇEN Anıl, Türkiye Cumhuriyeti Ulus Devleti,, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları No:9, Ankara 2001, s. 51-52

⁷³ Avrupa'da yayınlanan ECONOMİST Dergisinin 27 Eylül 1997 tarihli sayısında, Büyük Avrupa'nın gerçekleşmesi yolunda kurulması düşünülen yeni devletlerin haritası yayınlanmıştır. Doğaldır ki, bu harita da Türkiye'nin parçalanmasıyla ortaya çıkacak bir Güneydoğu Anadolu devleti de vardır. Buna göre bu günkü Batı Avrupa Birliği, Balkanları da içine aldıktan sonra normal Avrupa kıtasının birliği durumuna gelecektir'. ÇEÇEN, s.31

⁷⁴ 'Nitekim, merkezi ABD'nin başkenti Washington'da bulunan 'Anavatanları Kurtarma Dünya Komitesi' tarafından hazırlanan ve 9 Ocak 1996 günlü Meydan gazetesinin manşetinde yayınlanan harita, Amerika'nın Türkiye'ye bakış açısını göstermektedir. Eyaletlere bölünen ve ulus devlet olmaktan çıkan bir Türkiye her üç bölgeye yönelik bir üs olarak kullanılabilir. Osmanlı döneminde olduğu gibi İstanbul'un başkent olacağı, Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Doğunun bağlanacağı bir Yakın Doğu Konfederasyonunu kendisine bağlı biçimde kurmak günümüzde ABD'nin ana politikası olarak ortaya çıkmaktadır'. ÇEÇEN, s. 33

⁷⁵ Dünya Siyonist Örgütünün yayın organı Kıvunum Oded Yimon Dergisi'nin Şubat 1982 tarihli 14. sayısında Amerika'da yayınlanan İsrail'in bölgesel federasyon planı yeni Balkanizasyon süreci doğrultusunda açıklanmıştır. Burada güdülen amaç, Balkanlarda olduğu gibi Orta Doğu ve Anadolu'yu küçük küçük ülkelere bölerek, bunların eyalet olacağı bir yeni federasyonu, Yahudi Lobisinin denetiminde oluşturmaktır. ÇEÇEN, s. 35

Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinde kurulmak istenen yeni devlet modellerinden birisi de, Büyük Ermenistan devletidir. Ermeni Lobileri Batının önde gelen ülkelerinde Ermeni soykırımını konusunda kararlar aldırarak, Türkiye Cumhuriyeti'ni köşeye sıkıştırma girişimlerini sürdürerek, Türkiye'nin Batı ile ilişkilerini normalleştirmenin karşılığında tarihsel toprak taleplerini sürdürmektedirler⁷⁶.

B. TÜRKİYE'NİN EGEMENLİK YETKİLERİNİN KISMEN DEVİRİ SONUCUNU DOĞURAN GÜMRÜK BİRLİĞİ ÜYELİĞİ

Gümrük Birliği, Birliğe dahil üyeler arasındaki ticarete uygulanan gümrük vergilerinin ve eş etkili diğer vergilerin tamamen kaldırıldığı, birliğe dahil olmayan ülkelerden yapılan ithalata tek ve ortak bir tarifinin uygulandığı, üçüncü ülkelerden gelen mallardan alınan vergilerin üyeler arasında paylaşıldığı bir birliktir⁷⁷. AET Antlaşmasının Gümrük Birliğini düzenleyen 12-29. maddeleri, üye devletlerin milli hukuklarının üstünde hukuksal etkilere sahiptir. Gümrük Birliği, Avrupa Birliğinin temel unsuru ya da 'çekirdeği' olarak kabul edilmektedir. AET Antlaşmasının 12. maddesine göre üye devletler, gümrük birliğini aşamalı biçimde yürürlüğe koymadan önce, kendi aralarında yaptıkları ticarete yeni gümrük vergileri koymaktan ve varolanların oranlarını artırmaktan sakınma yükümlülüğünü üstlenmişlerdir⁷⁸.

Gümrük Birliği kurulduktan sonra, üye devletlerin artık milli gümrük tarifeleri kalmadığı için, bir üçüncü devletle, gümrüklerle ilgili ticaret anlaşmaları yapma yetkileri de ortadan kalkmıştır. Bu yetki, Birliğe üye devletlerin tümünü bağlayıcı nitelikte ticaret anlaşmaları yapan 'Konsey ve Komisyona' devredilmiştir⁷⁹. Nitekim Tarife ve Ticaret Genel Antlaşması (GATT) bünyesinde 'gümrük tarifeleriyle' ilgili görüşmeleri üye devletler adına Komisyon yürütmekte ve kararları da Komisyon almaktadır. Dolayısıyla, Gümrük Birliği aslında siyasi birliğe doğru geçişin bir aşaması olması beklenirken, Türkiye-Avrupa Birliği arasındaki Gümrük Birliği farklı bir boyut kazanmıştır. Esasen siyasi ortaklar arasında ve siyasi bütünleşmeyi hazırlayan bir ekonomik bütünleşme süreci

---

⁷⁶ 27 Şubat 2001 tarihinde Avrupa Parlamentosu'nun sözde Ermeni Soykırımına ilişkin olarak Türkiye hakkında aldığı karar da bu taleplerin devam ettiğini göstermektedir.

⁷⁷ ALPAR Cem-ONGUN M. Tuba, Dünya Ekonomisi ve Uluslar arası Ekonomik Kuruluşlar, Türkiye Ekonomi Kurumu Yayını, Ankara 1985, s.165-166

⁷⁸ AET Antlaşmasının yürürlüğe girdiği 1 Ocak.1958 tarihinden itibaren, 12 yıllık bir geçiş dönemi içinde birbirlerine uyguladıkları gümrük vergilerini ve eş etkili diğer vergileri kaldıracaklar ve üçüncü ülkelerden gelen mallara karşı 'ortak bir gümrük tarifesi' uygulayacaklardı. Bu iki unsurdan oluşacak gümrük birliği, öngörülen 12 yıllık geçiş döneminin tamamlanmasından bir buçuk yıl önce 1 Temmuz.1968 tarihinde kurulmuştur.

⁷⁹ GÖZEN, s.88

olmamış, ekonomik bütünleşme çabalarının ötesine gidememiş, ancak tek taraflı siyasi istismar aracı haline getirilmiştir. Bu ise başlangıçta öngörülen bir durum olmayıp, Avrupa Birliği'ndeki ilerlemeye karşılık Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerindeki durağanlıktan dolayı ortaya çıkmıştır. Bu ilişkinin sonucunda, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliğinin gerçekleşeceği belirtilmesine rağmen, bunun hangi şartlar altında ve ne zaman gerçekleşeceği net olarak ortaya konmamış, Avrupa Birliği'nin tek taraflı kararına bırakılmıştır.

Türkiye'nin tam üyeliği konusu henüz gündemde olmamasına rağmen, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında Gümrük Birliği'nin başlaması sırasında Avrupa Parlamentosu'nun devreye girerek, onaylama yetkisini kullanmakta ısrar etmesi de, aslında 'fırsatı değerlendirmekten' başka bir şey değildir⁸⁰.

Avrupa Birliği'ne giden yolda, bundan tam kırk iki yıl önce başvuruda bulunan Türkiye, Avrupa kıtasında diğer Avrupa ülkeleri ile birlikte olmak üzere harekete geçmiştir. Ne var ki, Türkiye'nin bu haklı isteği şimdiye kadar görmezden gelinmiş, ülkemize karşı kaypak bir tutum izlenmiştir. Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelere karşı uygulanan sistemin dışında bir yol izlenmiş, Türklere her zaman için çifte standart uygulanmıştır. Bütün ülkeler önce üye olmuşlar sonra Gümrük Birliği'ne girmişlerken, Türkiye genel durumun aksine önce Gümrük Birliği'ne alınmış ve daha sonra da bekleme odasında yıllarca bekletildikten sonra, normal üyelik süreci başlatılmıştır⁸¹.

⁸⁰ Avrupa Birliği'nin Türkiye Temsilcisi Micheal Lake'nin da belirttiği gibi, Avrupa Parlamentosu'nun Gümrük Birliği'ne yeşil ışık yakması başından bekleniyordu. Micheal Lake oylamadan çok önce şunları söylemişti: 'Gümrük Birliği'ni geciktirmek için bir neden yoktur. Çünkü Avrupa Türkiye'yi istemektedir ve ona ihtiyacı vardır. Türkiye de Avrupa'yı istemektedir ve ona ihtiyacı vardır... Gümrük Birliği, riske sokulmayacak kadar önemli bir kıymettir'. Micheal LAKE'nin Nilgün CERRAHOĞLU ile mülakatı, Milliyet, 22 Aralık 1995, s.20; GÖZEN, s.88 (13 numaralı dipnot)

⁸¹ Gümrük Birliği'nin temeli, Türkiye ile AET arasındaki 1963 tarihli Ankara Anlaşması'na ve geçiş sürecini düzenleyen 1970 tarihli Katma Protokol'e dayanmakta, aslında Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki Gümrük Birliği süreci Ocak 1996'da değil, Ocak 1973'de başlamış bulunmaktadır. 1 Ocak 1996 tarihi, Gümrük Birliği'ne 'giriş'i değil, fakat Gümrük Birliği'nin 'tamamlanmasını' temsil etmektedir. Bu anlamda, Gümrük Birliği, tam üyelikten önce gelen bir aşama değildir. Türkiye'nin Avrupa Birliğine tam üye olabilmesi, yani siyasi aşamaya gelebilmesi için öncelikle, hem Ankara Anlaşması'nda hem de Katma Protokol'de öngörülen işgücünün serbest dolaşımının gerçekleşmesi ve Türkiye'nin ekonomik, ticari, mali ve teknik düzenlemeler yaparak Avrupa Birliği ülkelerine tam uyum sağlaması gerekmektedir.

C. AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYELİKTE EGEMENLİĞİN DEVİRİ/PAYLAŞILMASI GEREKLİLİĞİ

Anayasanın 6.maddesi, 'egemenlik kayıtsız şartsız milletindir' hükmünü taşımaktadır. Bu maddeye göre, Türkiye'de egemenlik sadece Türk Milleti'nindir. Halbuki Avrupa Birliği üyeliği, üyeliğe girişte kabul edilen Avrupa Birliği mevzuatının ve Brüksel'deki Avrupa Parlamentosu'nda alınan kararların, Türkiye için de egemen olmasını öngörmektedir. Böylece egemenliğin önemli bir kısmı, Türkiye'nin de kararlara katılmak üzere temsilci göndereceği Brüksel'e devredilmiş olacaktır.

AET Antlaşmasının 6/1. maddesinde, 'üye devletler, Topluluk kuruluşlarıyla sıkı işbirliği halinde, antlaşmanın amaçlarına ulaşmak için gerekli olan ölçüde ekonomi politikalarını koordine ederler' hükmü bulunmaktadır. Bu maddeye göre artık üye devletler, kendi ekonomi politikalarıyla ilgili olarak ulusal düzeyde bireysel kararlar alamamaktadırlar. Yetki ancak 'Birlik kurumlarıyla eşgüdüm çerçevesinde' kullanılmaktadır.

Yine, AET Antlaşmasının 30-37. maddelerine göre, üye devletler arasındaki ticareti sınırlayıcı nitelikteki 'miktar kısıtlamaları', bir başka deyişle kotalar ve eş etkili önlemler, geçiş döneminin başlangıcında varolan düzeylerinden daha kısıtlayıcı hale getirilemeyecek (31/1. madde), mevcut kısıtlamalar da en geç 12 yıllık geçiş dönemi sonunda tamamen kaldırılacaktı. Oysa bu kısıtlamalar, öngörülenden 8 yıl önce 31 Aralık 1961 tarihinde kaldırılmıştır. Bu tarihten itibaren, artık üye devletlerin birbirleriyle yaptıkları ticarete kota uygulama yetkileri kalkmıştır.

Antlaşmanın 113. maddesine göre de, geçiş döneminin sona ermesiyle birlikte, Birliğin dış politikası, tek düze ilkeler üzerine kurulacaktır. Toplulukta geçiş dönemi, 1 Ocak 1970 tarihinde sona ermiştir. Bu tarihten sonra, üye devletlerin tek tek üçüncü ülkelerle tarifelere ilişkin 'ticaret anlaşmaları' yapma hakları ellerinden alınmış ve bütünüyle Birliğe devredilmiştir. Gerek çok taraflı olarak GATT bünyesinde, gerekse üçüncü ülkelerle ikili düzeyde ticaret anlaşmaları yapmak gerektiğinde, Komisyon, Konseye öneriler sunar. Konsey de Komisyona yapılacak ticaret anlaşmaları için görüşme talimatı verir. Bu anlaşmalar Komisyonca yürütülür ve sonuçlandırılır. Yapılan anlaşmalar yürürlüğe girer girmez tüm üye devletleri bağlar.

Bunun gibi, Avrupa Parlamentosu üyeleri, ait oldukları ülkeleri temsil etmezler. Parlamentoda 'Avrupa'nın ortak çıkarları' doğrultusunda kararlar alınır, üye devletlerin milli çıkarları söz konusu edilmez hükmünü taşıyan 138. madde, istisnai durumlar dışında, bir üye devlet, 'para ve ekonomi politikaları'yla ilgili milli düzeyde tek başına karar alamayacağına ilişkin 145. madde, antlaşmada öngörülen yükümlülüklerinden birini yerine getirmeyen üye devletin Divan önünde taraf olma yükümlülüğünden kaçamayacağına ilişkin 169. madde, Diva-

nın, bir üye devletin, antlaşmalar çerçevesinde üstüne düşen yükümlülüklerden herhangi birini yerine getirmediğine hükmetmesi halinde, ilgili üye devlet, aleyhine verilen bu hükmün gereklerini yerine getirmek ve sonuçlarına katlanmak zorunluluğuna ilişkin 171. madde, Divanın, hiyerarşik bakımdan, üst ulusal yargı organının da üstünde yer almasına ilişkin 177. madde, Topluluğun Tüzük, Yönerge ve Kararlar gibi hukuk normları, üye devletler ulusal hukuklarındaki normlarla çatışırsa, ulusal normlar değil, Topluluk normlarının uygulanacağına ilişkin 189. madde, Birlik organlarının kararlarının, yalnızca üye devletleri değil, uyrukluğunda bulunan özel ve tüzel kişileri de bağlamasına ilişkin 192. madde, üye devletlerin, herhangi bir hukuksal sorunu Birlik dışında bir yargı veya hakem kuruluna götürmeye hakkı olmadığına ilişkin 219. madde ve Antlaşmayı, üye devletlerin 'fesih hakkı'na sahip olmadığına ilişkin 240. madde hükümlerinin milli egemenliğin ne denli devrini gerektirdiği açık bir biçimde ortadadır.

AET'yi kuran Roma Antlaşmalarının yukarıda incelenen maddeleri dışında diğer kimi olgular da Birliğin ulusaşırı niteliğini ortaya koymaktadır. İlk olgu, antlaşmaya 'rezerv' konulabileceği yolunda herhangi bir hükmün Birlik hukuk belgelerinde öngörülmemesidir. İkincisi ise, Birliğin daha önce üçüncü ülkelerle yaptığı tüm anlaşmaların, yapıldıkları sırada onlara taraf olmayan ve fakat sonradan Birliğe katılan yeni üye devletleri de bağlamasıdır.

D. EGEMENLİĞİN DEVRİNE İLİŞKİN HALKOYLAMASI YAPILMASI ZORUNLULUĞU

Başka örneği olmayıp⁸², tamamen Mustafa Kemal'in eseri olan Millî İstiklal Savaşımız sonucunda kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk anayasası olan 1921 Anayasası'nda, millet iradesinin her şeyin üstünde olduğu kabul edilmiştir. Bu anlamda, bağımsızlık devletin varlığı için zaruridir ve devletlerarası ilişkilerde göz önünde tutulacak ana prensiptir⁸³.

1921 Anayasası'ndan bu yana milli egemenlik, anayasacılığımızın temel taşıdır⁸⁴. Diğer bir ifadeyle, Cumhuriyet devrimizin Anayasa hareketleri tarihi, hakikatte milli irade ve hakimiyet fikrinin doğuşu ve inkişafı tarihi demektir. Bu

⁸² Diğer ülkelerin bağımsızlık mücadelesinde bir fiillik durumu, 'de facto'luk olgusu bulunmakta, halbuki Atatürk'ün önderliğinde Türk Milletinin yürüttüğü istiklal savaşında bir 'meşrutiyet' ve bunun doğal sonucu olarak da 'hukukilik' olgusu bulunmaktadır. AKGÜNER, s.17

⁸³ ESEN Bülent Nuri, Türk Anayasa Hukuku, 2. Bası, Ankara, 1971, s. 57 2

⁸⁴ TANÖR Bülent, Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri, Der Yayınları, 2. Bası, Ankara 1995, s. 212.

fikir ise, daha zaruri ve daha esaslı bir diğer fikrin, milli istiklal fikrinin, tahakkunun bir şartı olarak dođmuştur⁸⁵.

Türk Anayasa hukukunda ilk defa 1921 Anayasası ile ifadesini bulan⁸⁶, daha sonra 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında da aynen tekrarlanan ‘egemenlik kayıtsız şartsız milletindir’ kuralı⁸⁷, doğuşundaki özelliklerini, 1921’i izleyen üç Anayasada da korumuş, aynen sürdürmüştür.

Bu noktada, Avrupa Birliğine aday üye olan Türkiye bakımından, egemenlik ile ilgili Anayasanın 6. maddesinin değiştirilmesi gerekip gerekmediği konusunun açıklığa kavuşturulması önem taşımaktadır.

1982 Anayasası’na göre, Türkiye’nin, egemenliğini ve yasama yetkisini uluslararası veya millet üstü kuruluşlara devretmesinin mümkün bulunmadıđı⁸⁸, 1982 Anayasası yapılırken, bu sorunun aşılması için, Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu’nun hazırladığı Tasarı’ya, egemenliğin uluslararası veya millet üstü kuruluşlar tarafından kullanılmasına imkan sağlayan hüküm konulmuş ise de, Danışma Meclisi tarafından kabul edilmediği için Anayasaya girememiştir.

Anayasanın mevcut hükümleri karşısında, Avrupa Birliğine üye olmanın mümkün olmadığı hukukçuların ortak görüşüdür. Bu nedenle değiştirilmesi önerilmektedir⁸⁹. Nitekim, 1992 yılında, bugün hepsi profesör olan kamu hukuku alanından dokuz profesör ve doçent tarafından hazırlanan fakat yayınlanmamış bulunan⁹⁰ TÜSİAD Taslağı’nda da, 1982 Anayasası’nın egemenlik maddesi ile uluslararası andlaşmalara ilişkin maddesinin değiştirilmesi teklif edilmiştir⁹¹.

Anayasanın 6. maddesi millete ait olan egemenliğin anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organlarca kullanılacağını belirtmiş, bunlar arasında uluslararası kuruluşlara yer vermemiştir. Burada anlatılmak istenen, anayasada ön görülen organlar dışında kalan başka organlar egemenlikten doğan yetkileri kullanamayacaklardır.

Anayasanın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti Devletinin “demokratik” olduğu belirtilmiş, bu maddenin gerekçesinde de; “demokrasi egemenliğin Millete ait olduğu bir siyasi rejimdir”⁹² açıklamasına yer verilmiştir.

---

⁸⁵ BAŞGİL Ali Fuat, Esas Teşkilat Hukuku, Cilt:I, İstanbul 1960, s. 106

⁸⁶ GÜRAN, s. 43

⁸⁷ ÖZBUDUN Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, 4. Bası, Ankara 1995, s. 60

⁸⁸ BİLGİN Pertev, İdare Hukuku Dersleri – İdare Hukukuna Giriş, İstanbul 1999, s.5

⁸⁹ GÜRAN, s. 52

⁹⁰ Erdoğan TEZİÇ, Sait GURAN, Yıldızhan YAYLA, Köksal BAYRAKTAR, Devrim ULUCAN, Bülent TANÖR, Fazıl SAĞLAM, Süheyl BATUM, Necmi YÜZBAŞIOĞLU

⁹¹ GÜRAN, s. 53

⁹² AKAD Mehmet-DİNÇKOL Abdullah, 1982 Anayasası, Madde Gerekçeleri ve Maddelele ilgili Anayasa Mahkemesi Kararları, Alkım Yayınevi, Ankara 1998, s.5

Anayasanın 6. maddesinin gerekçesinde ise, “Devlette egemenlik kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu açıklanmaktadır. Bilindiği gibi, egemenlik kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ilkesi, İstiklal Harbimizde Atatürk’ün Esas Teşkilat Hukukunun vazgeçilmez bir ilkesi olarak koyduğu ve demokrasi rejiminin hukuki ifadesi olan bir kavramdır. Tabidir ki milyonlarca insandan oluşan Türk Milletinin egemenliği hep birden kullanmasına imkan yoktur. Bu, ancak temsilcileri aracılığı ile mümkün olabilir. Millet egemenliğini, vatandaşların hangi koşullar altında kullanacağı anayasalarda açıklanır. Fakat, her ne olursa olsun, Türk Milleti egemenliğinin kullanılmasını, hiçbir zaman, hiçbir surette belli bir kişiye, bir zümreye veya sınıfa bırakamaz. Bu kavram, bu ilke, Türk toplumunun bütün diktatörlüklerin her türüne, kapılarını kapadığını göstermektedir. Türk Milleti, demokratik bir düzen içerisinde yaşayacak ve Türk Devletinde egemenlik, kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olacaktır”⁹³.

Anayasanın 90. maddesinin 1.fıkrasında, Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak antlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlı olduğu belirtildikten sonra, son fıkrasında da, usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmaların kanun hükmünde olduğu, bunlar hakkında anayasa-ya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurulamayacağı hüküm altına alınmıştır. Anayasanın 90. maddesinin gerekçesi, uygulamada iyi işlediği için 61 Anayasası metnin aynen kabulü yapılmıştır.

1961 Anayasasının (65. madde) da, ilke olarak 1924 Anayasasının sisteminin muhafaza edildiği belirtilmiş, ancak milletlerarası andlaşmaların yasama organının onayı olmaksızın yürürlüğe konamamasına ilişkin istisnalar getirildiği açıklanmıştır. Maddenin son fıkrasına ilişkin olarak ise; her türden andlaşmaların, Türk kanunlarına değişiklik getiren hükümler içermesi halinde, yasama organının onayına sunulmasını zorunlu kılmak olarak, kanun yapma yetkisinin yasama organına ait olması ilkesinin doğal bir sonucu olduğu belirtilmiştir⁹⁴.

Anayasanın 7. maddesinde ise, yasama yetkisinin Türk Milleti adına TBMM’nin olduğu belirtilmiş ve bu yetkinin devredilemeyeceği açıklanmıştır. Maddenin gerekçesinde de Millet’in yasama yetkisine Kanun Hükmünde Kararname ile ilgili 99. madde hükümlerinin saklı olduğu belirtilmiştir.

Bu hükmün Anayasada yer alışı nedeninin, bir yandan devletin milletlerarası sorumluluğuna meydan vermemek, öte yandan Türkiye’nin devlet üstü nitelik taşıyan, dolayısıyla anayasanın bazı hükümleriyle çelişebilecek olan milletlerarası kuruluşlara girebilmesini sağlamak gibi iki temel düşünceden kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü başlıklı 11. madde-

⁹³ AKAD- DİNÇKOL, s.26

⁹⁴ AKAD- DİNÇKOL, s.390-391

sinde, ‘Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır’ denildikten sonra, kanunların anayasaya aykırı olamayacağı hükmüne yer verilmiştir.

Anayasanın 6. maddesinde yapılacak bir değişiklik, millete ait olan egemenliğin uluslararası kuruluşlara devrine izin verilmesi, devlet iktidarının kaynağının bu kuruluşlara terk edilmesi sonucunu doğuracaktır. Dolayısıyla, anayasanın egemenlik ile ilgili 6. maddesinde değişikliğe gitmeye gerek olmaksızın, Türkiye Avrupa Birliğine  ye olabilir. Ancak egemenliğin devri ile bu egemenlikten doğan yetkilerin birbirine karıştırmaması gerekir⁹⁵. Burada, devri mümkün olmayan bizzat egemenliğin kendisidir. Bununla egemenlikten doğan yetkilerin uluslararası organlarca kullanılmasına izin verilmesi aynı anlama gelmemektedir.

Hukukun  st nl ğ  ilkesinin ulaştığı anlam ve içerik bakımından günümüzde egemenliğin, mutlak ve sınırsız bir iktidar karşılığı olarak kullanılmasından söz edilemez. Anayasanın hukuk devletini düzenleyen 2. maddesi ve özellikle uluslararası anlaşmaları kurula bağlayan 90. maddesi⁹⁶, egemenlik yetkisinin kullanılması bakımından anayasal anlamda ciddi bir sorun oluşturmamaktadır. Belki, uluslararası hukuka belli bir  l de üstünlük tanıyan 90. maddenin, bu üstünlüğü açık bir biçimde sağlayacak anayasa değişikliği buna yetecektir. Kaldı ki, üyeliğe kabul durumunda, Türkiye’nin Anayasanın 6. ve 90. maddesindeki değişikliği halkoyuna sunmak suretiyle de, bir referandum yapılması kaçınılmaz olacaktır.

IV. SONUÇ

Avrupa Birliğinin, ulus devletleri yok ederek ulusaşırı bir siyasi birliğe ulaşması konusunda ciddi kuşkular bulunmaktadır. Avrupa’nın Sovyetler Birliği’nin tehdidi altında bulunduğu 1989 öncesi için, birleşmiş bir Avrupa fikri son derece

---

⁹⁵ HAZIR 1995:19

⁹⁶ Uluslararası anlaşmalarla ilgili Anayasanın 90. maddesinin değerlendirilmesi için bakınız. AYBAY Rona, ‘Türk Hukukuna Göre Uluslararası Anlaşmalarla Kanunlar Arasındaki Altlık  stl k İlişkisi’, Danıştay’ın 125. Kuruluş Yılı nedeniyle 10-14 Mayıs 1993 tarihinde yapılan II. Ulusal İdare Hukuku Kongresinde sunulan Bildiri, İdari Yargının Dünyada Bugünkü Yeri, Bildiri  zetleri, Danıştay Yayınları, Ankara 1993, s.277-286; ÖZBUDUN Ergun, Ankara Barosu tarafından 12-16 Ocak 2000 tarihinde yapılan Hukuk Kurultayı 2000’ de ‘Hukukun Evrenselleşmesi ve Ulusal Egemenlik’ konulu Oturumdaki konuşma, Anayasa Hukuku-Kamu Hukuku-İdare Hukuku 1, Ankara 2000, s. 57-61; ATAY Ethem Ender, ‘Uluslararası Antlaşmaların İç Hukuktaki Yeri ve İdareyi Bağlayıcılığı’, Ankara Barosu tarafından 12-16 Ocak 2000 tarihinde yapılan Hukuk Kurultayı 2000’ de sunulan bildiri, Anayasa Hukuku-Kamu Hukuku-İdare Hukuku 1, Ankara 2000, s.391-426; CANDAN Turgut, Ankara Barosu tarafından 12-16 Ocak 2000 tarihinde gerçekleştirilen Hukuk Kurultayı 2000’ de yapılan değerlendirme, Anayasa Hukuku-Kamu Hukuku-İdare Hukuku 1, Ankara 2000, s.426-430

heyecan vermekteyken, bugün egemenliklerini kısmen devretmiş bir devletler topluluğu olarak, milli egemenliklerin devrini öngörüldüğü biçimde gerçekleştiremeyecek gibidir⁹⁷. Nitekim, Maastrich Anlaşması'nda Avrupa Birliği vatan-daşlarına⁹⁸, Birlik üyesi ülkelerden hangisinde ikamet ediyor olurlarsa olsunlar, ikametgahlarının bulunduğu ülkede, yerel seçimler ve Avrupa Parlamentosu seçimleriyle sınırlı olmak üzere, seçme ve seçilme hakkı tanınmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana aralarında savaş olmayan Avrupalı devletlerin, savaşların önlenmesi açısından, Avrupa bütünleşmesi sürecinin yürütülmesinde başarılı oldukları ve hedeflerine ulaştıkları söylenebilir. Fakat aynı başarıyı örgütsel bütünleşme açısından sağladıklarını söylemek henüz erkendir. Çünkü Avrupa'da kurulacak düzenle ilgili farklı politikalar ve fikirler mevcuttur. Halen, öncülüğünü Almanya'nın ve Fransa'nın yaptığı 'federal' bir Avrupa dan yana olanlarla, İngiltere'nin başını çektiği 'konfederal' bir Avrupa ya da gevşek bir bütünleşmeden yana olanlar arasında anlaşmazlık ve çatışma devam etmektedir.

Hemen bütün Avrupa ülkelerinin egemenliğin devri ve Avrupa Birliği üyeliğini halkoymasına götürerek, halka sormadan bu tür hayati kararlar vermedikleri dikkate alınmalıdır. Üstelik bu ülkeler tarihi ve kültürü büyük ölçüde müşterek olan ülkelerdir. Buna rağmen egemenliğin devri konusunda kılı kırk yararak hareket etmişlerdir. Türkiye gibi, daha 80 yıl önce Avrupalılar tarafından önüne Sevr haritası konulmuş, dini ve kültürü farklı bir ülkenin çok daha dikkatli hareket etmesi gerektiği açıktır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girişi, herhangi bir Avrupa ülkesinin üyeliğinden daha derin bir anlam ve öneme sahiptir. Avrupa aidiyetini oluşturan temel değerler ve kurumlara Türk toplumunun sahip olmadığı bilinmektedir. Örneğin, dil ve din ayrılığı ziyadesiyle belirgindir. Ayrıca tarihi seyirde çoğunlukla çatışma içinde olagelmışlerdir. Avrupalıların Türkleri ortak düşman gördüklerinin de örneği çoktur. Mesela, Ütopya'nın yazarı Sir Thomas More Londra Kulesi'nde asılmayı beklerken Türk tehdidini düşünüyordu. Kant'a kadar bütün düşünürler Avrupa'nın birliğini Türk tehlikesi ile meşrulaştırmışlar. Daha yakın tarihte, İttifak devletleri ABD Başkanı Wilson'a 11 Ocak 1917'de verdikleri notada savaş amaçları arasında 'Batı uygarlığına tamamen yabancı olan Osmanlı İmparatorluğu'nu Avrupa'dan atmayı' da sayarlar⁹⁹.

⁹⁷ SOROS George, Küresel Kapitalizm Krizde, Sabah Kitapları, İstanbul 1999, s. 183

⁹⁸ Daha geniş bilgi için bakınız. ARSAVA Ayşe Füsün, Avrupa Birliği Hukukunda Yurttaşlık Kavramı, Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl:2, Sayı:2, Kocaeli 1998-1999, s.293-304

⁹⁹ Butterfield'e göre Türkler kadar başka hiçbir halk Avrupa medeniyetine bir tehlike oluşturmamışlardır. Bu tehlike ancak 19. ve 20. yüzyılda Türklerin Balkanlardan atılması ile bertaraf edilebilmiştir. Bosworth için Arap fetihlerinden sonra Avrupa'da en çok korkuyu

Avrupalı'ların Türkleri ve Türk kimliğini olumsuz algılamaların temelinde kuşkusuz din gibi temel değerlerdeki farklılıkların yanında, pratikte, Osmanlıların Avrupa aleyhine yayılması ve Türklerin 18. yüzyılın sonuna kadar Avrupa'nın en önemli güçlerinden birisi olması da bulunmaktadır.

Türkiye'nin gerek dünya ile gerekse genelde Avrupa ve özelde Avrupa Birliği ile ilişkilerini kısıtlayan sebepler arasında 'Avrupa kompleksi' ya da 'Avrupa zaafı'nın önemli bir yeri bulunmaktadır. Avrupa kompleksi, Türkiye'nin karşı-lıklılık ve çıkar esasına dayalı olarak tanımlanan normal uluslararası ilişkiler içinde bulunmasını bile engellemektedir¹⁰⁰.

“Her şeyden önce Avrupa diğer bölgelerle kıyaslanınca 'iyi', 'doğru' ve 'güzel' olanla birleşmiştir. Avrupa; Asya, Orta Doğu, Afrika ve hatta Amerika'ya karşı tercih edilmelidir. Avrupa'nın Türkiye için öncelikli bir yeri vardır. Türkiye Avrupalı'dır ve Avrupa'lı olmak durumundadır. Avrupa, Türkiye için basit bir partner ve muhatap değil, bir 'amaç' ve 'ideal'dir. Bu amaç ve ideal; güncel koşulların, teknik gerekliliklerin, coğrafi şartların ve konjoktürel gelişmelerin üzerindedir. Avrupa idealinin Türkiye'nin milli çıkarları ile çatışması düşünülemez, çünkü bu ideal bizatihi Türkiye'nin milli çıkarıdır”. Görüldüğü gibi, böylesi bir Avrupa algılaması ve paralelinde oluşan Avrupa kompleksi, Türkiye'nin kayıtsız şartsız Batı bağımlılığının bir sonucudur. Bu nedenle, Türkiye'de hakim olan Avrupa kompleksinin günümüzde herhangi bir mantıki ve pratik dayanağı bulunmamaktadır.

Türkiye'nin bu zaafından tümüyle kurtulması ve dünya ile ilişkilerini gerçekçi koşullar çerçevesinde sürdürmesi gerekmektedir. Avrupa zaafı, Türkiye'nin sadece Avrupa dışı ülkelerle ilişkilerini değil, aynı zamanda Avrupa ve Avrupa Birliği ile olan ilişkilerini de sübjektif olarak etkilemektedir. Bu noktada söylenecek söz şudur: Eğer Avrupa sizin için bir amaç veya idealse, Avrupa ile normal ilişki kurma şansınızı baştan kaybetmişsinizdir. Çünkü amaç ve ideallerle pazarlık yapılmaz. Türkiye ve Avrupa ilişkilerinin rasyonelleşmesi için Avrupa kompleksi bırakılırken ilişkilerin de 'Avrupalılaşması' gerekir.

Yine bilinmelidir ki, günümüz koşullarında, Avrupa Birliği'ne giriş, Türkiye Cumhuriyeti için tek yol değildir. Ülkemizin geleceği için sadece bir seçenektir. Türkiye, jeopolitik olarak içinde bulunduğu bölgenin merkez ülkesi olarak bir çok gelecek alternatifine sahip bulunmaktadır. Türkiye, kendi geleceğini kurmaya yönelik diplomatik girişimlerini yürütürken sürekli olarak diğer alternatifleri de canlı tutarak hareket etmek zorundadır, aksi takdir de Avrupa Birliği dayat-

---

salan Osmanlılar olmuştur. Öyle ki, Elizabeth dönemi tarihçilerinden Richard Knolles Türkleri 'devrin terörü' olarak tanımlar. Sir Elliot'a göre de Türkler Avrupa ülkeleri ve halkları için yıkıcı ve tahrip edici olmuşlardır. Çünkü onlar 'her şeyi yok etmişler ve hiç bir şey inşa etmemişlerdir'. YURDUSEV, s.90-91; Daha geniş bilgi için bakınız. KARAKAŞ, s. 90-92

¹⁰⁰ YURDUSEV, s. 91

malarından kurutamaz. Türkiye milli birliğini koruyarak güçlü bir devlet konumunda Avrupa Birliği üyeliğini gerçekleştirebilir. Türkiye Avrasya'nın merkez ülkesi olduğunu unutmadan hareket etmeli ve Avrupa Birliği'nin dayatmalarına karşı çıkmalıdır. Çağdaş uygarlığın onurlu bir üyesi olarak dünyada yerini almak isteyen Türkiye Cumhuriyeti, bu hedefine parçalanarak ulaşamaz.

Günümüzde Avrupa Birliği'nin doğuya doğru genişlemesi kesinlik kazanmış olmasına rağmen, Türkiye'nin konumu muğlaklığını korumaktadır. Sorun, ülkemizin Birlik kriterlerine uyup uymaması sorunu değildir. Türkiye elbette, tam üyelik sürecini diğer üye ya da aday ülkeler gibi, yerine getirme yükümlülüğü ile karşı karşıyadır. Ancak asıl sorun, Birlik yönetiminin kapılarını ülkemize açma niyetinin düzeyi ve kendi aralarında buna hazır olup olmadıklarıdır.